

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Helen Joost

Abielulahutuse aktsepteeritavus Eestis: muutused 1990-2008 ja selle
seosed perekonnaseisu ja perekonnahoiakutega

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kadri Rootalu, MA

Tartu 2016

Abstract

Divorce acceptance in Estonia: changes in 1990-2008 and its relationship with marital status and family attitudes

The aim of this bachelor thesis is to examine how attitudes toward divorce have changed in Estonia. In addition to that, I will also examine how attitudes have changed toward the importance of children having both parents. The data I use originates from the European Values Study, which was carried out in Estonia in 1990, 1999 and 2008.

The main findings from this bachelor thesis are that there were no big changes in the attitudes toward divorce in 1990-2008. Also in 1990 people were more prone to think that a child needs both parents, compared to the study done in 2008. I also found that people with children are less tolerant toward divorce than people without children and agree more that a child needs both parents. Moreover, I found that those, who are younger, are more tolerant towards divorce and agree less that a child needs both parents. Lastly, it turned out that those who are divorced or separated are the most tolerant toward the idea of divorce.

Sisukord

Abstract.....	2
Sisukord.....	3
Sissejuhatus	5
1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade	7
1.1. Perekond	7
1.2. Hoiakud abielu ja lahutuste suhtes ning neid mõjutavad tegurid	7
1.2.1. Hoiakud ning religioossus ja haridus	8
1.2.2. Hoiakud ning vanus ja sugu	9
1.2.3. Hoiakud ja perekond	9
1.3. Lahutuse mõju.....	10
1.4. Abielukäitumine ja lahutused Eestis läbi aja	11
1.4.1. Vaba kooselu Eestis	12
1.4.2. Lahutused Eestis.....	13
1.5. Probleemiseade	13
2. Metoodika.....	16
2.1. Valim	16
2.2. Andmete analüüs.....	18
3. Analüüs.....	20
3.1. Lahutuse õigustatus.....	20
3.2. Mõlema vanema olemasolu lapsel	21
3.3. Vanus ja lahutuse õigustatus	22
3.4. Vanus ja mõlema vanema olemasolu lapsel	24
3.5. Perekonnaseis ja lahutuse õigustatus	26
3.6. Laste olemasolu ja lahutuse õigustatus	27

3.7. Laste olemasolu ja mõlema vanema olemasolu lapsel	28
3.8. Lahutuse õigustatus ja teised hoiakud	29
4. Arutelu	32
4.1. Lahutuse õigustatus.....	32
4.2. Mõlema vanemate olemasolu lapsel	32
4.3. Vanus ja hoiakud	33
4.4. Perekonnaseis ja lahutuse õigustatus	33
4.5. Laste olemasolu ja hoiakud.....	34
4.6. Lahutuse õigustatus ja teised hoiakud	35
Kokkuvõte	37
Kasutatud kirjandus	38

Sissejuhatus

Abielukäitumine on Eestis aastatega palju muutunud. Kui nõukogude perioodil abiellusid inimesed suhteliselt noorelt (Ainsaar, 1997) ning 1990ndate alguses oli Eestile iseloomulik pereseksete väärtuste tõus ja traditsioonilise perekonna idealiseerimine (Hansson, 2000), siis pärast seda on hakanud registreeritud abielus olevate inimeste kõrvale tekkima aina enam paare, kes elavad koos ilma, et nende kooselu oleks ametlikult vormistatud. Sellise kooselu kestus on muutunud järjest pikemaks ning mitmes riigis tunnustatakse seda registreeritud abielu kõrvale (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Lisaks sellele on muutunud lahutuste arv Eestis. Kui 1990. aastate jooksul toimus lahutuste plahvatuslik kasv (Hansson, 2000), siis peale seda on lahutuste arv hakanud järjest langema ning alates 1997. aastast on abielude ja lahutuste suhe paranenud (Eesti statistika aastaraamat, 2015). 2011. aastast alates on lahutuste arv püsinud 3000 ringis. Samas abielude arv on kasvanud: kui 2011. aastal oli see 5499, siis näiteks aastal 2015 oli selleks juba 6815 abielu (Statistikaamet, 2015).

See, mis ühiskonnas toimub, mõjutab palju inimeste hoiakuid. Näiteks ühiskonnas, kus lahutatakse vähe, on ka hoiakud lahutuste suhtes vähem sallivamad (Gelissen, 2003; Rootalu, 2008). Seega mida rohkem ühiskonnas lahutusi on, seda positiivsemad on üldised hoiakud lahutuste suhtes. Sellest lähtuvalt võib oletada, et kuna inimeste abielukäitumine on ajaga palju teistsugusem kui minevikus, siis on inimeste hoiakud samamoodi ajaga muutunud. Seda, mida inimesed toimunud muutustest arvavad ning kuidas on nende hoiakud erinevatesse küsimustesse ajaga muutunud, on oluline teada, kuna see võimaldab teha oletusi, kuidas hoiakud tulevikus veel muutuvad. Seeläbi on võimalik ennustada probleeme, mis tulevikus võivad ühiskonnas tekkida. Näiteks kui inimesed on tulevikus lahutuste suhtes sallivamad, siis tõenäoliselt suureneb ka lahutuste arv riigis rohkem ning sellega koos üksikvanemate arv. Kuna üksikvanemate seas on vaesustase tihti kõrgem (Sinisaar ja Tammpuu, 2009), siis tõenäoliselt kasvab ka koos lahutuste arvuga majanduslikult mitte nii hästi toime tulevate perede arv. Seetõttu oleks vajalik panustada rohkem üksikvanemate majanduslikule toetamisele.

Hoiakute muutumisel ajas võib rolli mängida ka see, kuidas muutuvad inimeste hoiakud vanusega. Näiteks kui kasvavad peale uued põlvkonnad, kelle suhtumine lahutusse on teistsugune varasemate põlvkondade omast, siis võib ka üldiselt hoiak lahutuse suhtes ajas

muutuda. Lisaks sellele mõjutavad hoiakuid ka perekonnasisesed tegurid. Sellisteks on näiteks inimese enda perekonnaseis (Andersson, 2016; kasearu, 2009; Axinn ja Barber, 1997), laste olemasolu (Andersson, 2016; Whitton, Stanley, Markman ja Johnson, 2013) ning ka see, kas inimesed ise tulevad lahutatud peredest või mitte (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015).

Eelnevast tulenevalt on käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks see, kuidas on, kuidas on Eestis hoiakud lahutuse suhtes muutunud. Lisaks vaatan, kuidas on muutunud hoiakud selle suhtes, kui oluliseks peetakse lapse jaoks mõlema vanema olemasolu, kuna üksikvanemaks jäämine on tihti seotud just lahutamiselega. Bakalaureusetöö koosneb neljast suuremast osast. Töö esimeses osas annan ülevaate erinevatest hoiakuid mõjutavatest teguritest, toon välja lahutuse mõju lastele ja vanematele ning annan ülevaate muutustest abielukäitumises Eestis. Teises osas tutvustan töö metoodikat, analüüsis kasutatavaid andmeid ja tunnuseid. Bakalaureusetöö kolmandas osas esitan andmeanalüüsi tulemused ning viimane osa koosneb järeldustest ja arutelust.

1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade

1.1. Perekond

Perekonna määratlusi on mitmeid, kuid ÜRO (2016) definitsiooni kohaselt koosneb perekond liikmetest, kes elavad ühel elamispiinal ning on seotud omavahel veresuguluse, abielu või adopteerimise kaudu. ÜRO definitsioon eristab nelja liiki perekonda:

1. Abielus paar ilma lasteta
2. Abielus paar koos ühe või rohkema mitte abielus oleva lapsega
3. Isa koos ühe või rohkema mitte abielus oleva lapsega
4. Ema koos ühe või rohkema mitte abielus oleva lapsega

Antud definitsioon hõlmab küll suurema osa traditsioonilistest perekondadest, kuid siia alla ei kuulu näiteks vabaabielu ehk vaba kooselu.

Vaba kooselu peetakse tulevase abikaasa tundmaõppimise ajaks, millele võib, kuid ei pruugi järgneda abielu (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Sellise kooselu kestus on muutunud järjest pikemaks ja paljudes riikides tunnustatakse ka registreeritud abielu kõrval vaba kooselu (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Kooselu eelistatakse abielule mitmetel põhjustel. Näiteks arvatakse, et kui kooselus on hea elada, siis pole põhjust seda muuta (Jürisoo, 2007). Järviste, Kasearu ja Reinomägi (2008) on kirjutanud, et vaba kooselu puhul meeldib inimestele see, et tuntakse suuremat isiklikku vabadust võrreldes abielus olevate inimestega, ning partnerite vastastikune hoolitsus on vabas kooselus nagunii sama suur kui abielus olles. Tunnustatakse, et vabas kooselus olevatel partneritel on teineteise ees samasugused moraalsed ja materiaalsed õigused ning kohustused nagu abielus olevatel inimestel (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008).

1.2. Hoiakud abielu ja lahutuste suhtes ning neid mõjutavad tegurid

Hoiakuid on defineeritud mitmel erineval moel ja erinevate definitsioonidega on rõhutatud ka hoiakute erinevaid omadusi. Paljude definitsioonide tuumaks on asjaolu, et hoiak peegeldab hinnangut millegi või kellegi kohta skaalal positiivsest negatiivseni (Fabrigar, MacDonald ja Wegener, 2005). Tänapäeval enim levinud definitsiooni kohaselt on hoiak inimese kalduvus

hinnata objektide olemust teatud määral soosival või mittesoosival viisil (Eagly ja Chaiken, 1993; viidanud Albarracin, Johnson, Zanna ja Kumkale, 2005).

Inimeste käitumine ja hoiakud on omavahel seotud: inimese käitumine kellegi teise suhtes annab vihjeid selle inimese hoiakute kohta. See, kuidas on inimene käitunud minevikus, aitab ennustada seda, kuidas inimene samas olukorras tulevikus käituda võiks (Jaccard ja Blanton, 2005). Inimeste käitumine mõjutab ka nende hoiakuid (Olson ja Stone, 2005). Samuti mõjutavad hoiakuid nende teadmised ja uskumused (Wyer, Jr ja Albarracin, 2005) ning ka hoiakud ise mõjutavad inimeste uskumusi (Marsh ja Wallace, 2005).

1.2.1. Hoiakud ning religioossus ja haridus

Hoiakuid abielu ja ka lahutuste suhtes mõjutavad samamoodi mitmed erinevad tegurid. Leitud on, et näiteks hoiakuid abielulahutuse suhtes mõjutab selle nähtuse levimus. Ühiskonnas, kus lahutusi toimub vähe, on hoiakud lahutuste suhtes vähem sallivad (Gelissen, 2003; Rootalu, 2008).

Üks inimeste hoiakuid abielulahutuse suhtes mõjutav tegur on näiteks inimeste religioossus. Religioossed inimesed peavad lahutust vähem õigustatuks (Gelissen, 2003; Thornton, 1985) ja nende hoiakud on karmimad ka lahutusi reguleerivate seaduste suhtes: nad soovivad, et lahutamine oleks raskem ja seadused rangemad (Stokes ja Ellison, 2010). Kapinus'e ja Pellerin'i (2008) uurimusest selgus veel see, et religioosete vanemate hoiakud lahutuste suhtes mõjutavad nende laste hoiakuid. Kui vanemate religiooni kohaselt pole lahutus õige, siis jagavad tõenäoliselt nende lapsed sama vaadet. Seda isegi siis, kui lapsed ei ole sama usku kui nende vanemad. Siit järeldub, et hoiakute kujunemisel on oluline roll perekonnal.

Inimeste hoiakuid abielulahutuse suhtes mõjutab ka nende haridustase. On leitud, et kõrgema haridusega inimesed on lahutuste suhtes sallivamad kui madalama haridusega inimesed (Gelissen, 2003). Mahay ja Lewin'i (2007) uurimuses tuli välja, et need, kellel on kõrgharidus, ei taha võib-olla abielluda, sest nende arvates ei too abielu neile piisavalt palju kasu. Seda sellepärast, et kuna neil on piisavalt kõrge haridus ja seega suurem võimalus hea palgaga tööd leida, siis saavad nad ka iseseisvalt ilma abikaasata hästi hakkama. Samast uurimusest selgus, et samas need, kes alles käivad koolis, pole tüüpiliselt abieluks veel valmis.

1.2.2. Hoiakud ning vanus ja sugu

Leitud on, et naised on üldiselt lahutuse suhtes sallivamad kui mehed (Gelissen, 2003; Kasearu, 2009) ning, et mehed on rohkem traditsiooniliste perevormide poolt kui naised (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015). Samas aga Kapinuse ja Flowers'i (2008) uurimuses ei leitud, et inimeste hoiakuid mõjutab konkreetselt nende sugu, vaid pigem mängivad naiste ja meeste vahelisi erinevusi otsides rolli mitmed teised tegurid: naiste jaoks on oluline religioon ja uskumused, samas meeste jaoks abieluõnn ja seksuaalelu. Olenevalt sellest peavad naised mingi küsimuse kohaselt lahutust rohkem õigustatuks, samas teise küsimuse kohaselt pigem mehed.

Gelissen'i (2003) uurimuse järgi peavad noorema põlvkonna inimesed lahutust rohkem õigustatuks kui vanema põlvkonna inimesed ning sama selgus Thornton'i (1985) uurimusest. Teistest uurimustest on tulnud välja ka see, et lapsed ja päris noored inimesed pooldavad vähem lahutust kui keskealised, ning vanemad täiskasvanud pooldavad traditsioonilisi vaateid perekonnale rohkem kui noored täiskasvanud (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015; Thornton, 1985). See võib tulla sellest, et noored pole kunagi abielus olnud ega tea, mis tunne on elada õnnetus abielus. Nemed usuvad rohkem, et ennast muutes ja abielule pühendudes saab lahutust ära hoida. Samas nende vanemad teavad, millist pühendumist nõuab abielu ja selle parandamine, ning nemed pooldavad seega rohkem lahutust (Thornton, 1985). Uurides veel inimeste hoiakuid lähtuvalt vanusest on leitud, et noorte hoiakud on vähem stabiilsemad kui täiskasvanute omad (Alwin, Cohen ja Newcomb, 1991; viidanud Brinol ja Petty 2005). Eesti uurimustest on leitud aga, et hoiakud abielu lahutamisse on vanuseti pigem üsna ühesugused (Kasearu, 2009). Ilmselt tuleneb see abielulahutuste ajaloolisest populaarsusest Eestis.

1.2.3. Hoiakud ja perekond

Suhtumine lahutuste lubatavusse on seotud inimese enda kogemustega perekonnaelus (Andersson, 2016). Lahutatud inimesed toetavad keskmisest enam väidet, et õnnetu abielu tuleks pigem lahutada (Kasearu, 2009; Stalder, 2011) ning samamoodi pooldavad vaba kooselu elanud inimesed rohkem lahutust kui need, kes vabas kooselus pole elanud (Axinn ja Barber, 1997). Lisaks sellele võib öelda, et vallalised inimesed on üldiselt pereväärtuste osas liberaalsemad kui näiteks abielus inimesed (Kasearu, 2009). Samas neil, kes on abielus, on üksikuks jäämise suhtes palju negatiivsem hoiak kui neil, kes abielus pole (Axinn ja Barber, 1997).

Seda, kas inimesed pooldavad lahutusi või mitte, mõjutab ka nende päritolupere struktuur. Need, kes on pärit lahutatud perest, toetavad suurema tõenäosusega ebatraditsioonilisi perevorme, kuna nad on ise pärit ühest (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015). Samas võib ebatraditsioonilisest perest pärinemine tuua kaasa ka teisi hoiakuid. Wallerstein'i ja Kelly (1974) uurimusest selgus, et noorukid, kelle vanemad olid hiljuti lahutanud, olid ärevil enda tuleviku abielu pärast. See ärevus väljendus kahes vormis: mõned noorukid ei tahtnud mitte kunagi abielluda ja teised noorukid plaanisid abikaasat valides olla palju valivamad, kui nende vanemad. Austraalias läbi viidud küsitluse tulemustest tuli välja, et lahutatud peredest vastajatel oli enda pere suhtes märgatavalt negatiivsem hoiak ning, et nad olid rohkem mittetraditsiooniliste perevormide poolt, kuna kasvasid ise ühes ja said hakkama (Amato, 1988).

Inimeste suhtumist lahutusse mõjutab ka see, kas neil on lapsi või mitte. Abielus ja lastega paarid üritavad palju tõenäolisemalt abielus esinevaid probleeme ilma lahutamata lahendada, kuna muretsevad, kuidas lahutus ja uuesti abiellumine võib lapsi mõjutada ja on seega lahutuse suhtes vähem sallivamad (Andersson, 2016; Whitton jt, 2013). Kui vallalisel inimesel on laps, siis tõenäolisemalt soovib ta vallaliseks jääda, kuna kardab konflikte, mis võivad lapse ja uue abikaasa vahel tekkida (Mahay ja Lewin, 2007). Samas Eestis läbi viidud uurimuses leidsid 71% vastanutest, et on õige, kui õnnetus abielus olevad inimesed oma abielu lahutavad, isegi kui neil on lapsed (Kasearu, 2009).

1.3. Lahutuse mõju

Kuna sageli on lahutavatel paaridel ühiseid alaealisi lapsi, siis võib öelda, et enamasti on lahutusel väga suur mõju lastele. 2011. aasta rahvaloenduse andmete järgi kasvasid Eestis igas seitsmeteistkümnendas leibkonnas alaealised lapsed koos üksikvanemaga ning kõigist alla 18aastaste lastega leibkondadest olid 24% üksikvanemaleibkonnad (Tõnurist, 2014).

Lahutusel on lapse jaoks nii negatiivseid kui ka positiivseid tagajärgi. Samuti on määrav see, kas ja kuidas säilivad lapse suhted lahus elava vanemaga ning kuidas korraldatakse lapse kasvatamine ja ülalpidamine. Lahutuse positiivse mõju kohta on leitud, et lapse emotsionaalne heaolu võib lahutuse järel paraneda, kui teine vanem oli vägivaldne, või kui kodune õhkkond oli vanemate omavaheliste probleemsete suhete tõttu lapsele psühholoogiliselt koormav (Sinisaar ja Tammpuu, 2009).

Enamasti toob lahusus lapse jaoks kaasa palju negatiivset (Amato ja Keith, 1991). Nimetada võib näiteks majanduslikke raskusi, mis tekivad peale lahutust ning seetõttu on lapsel vähem võimalusi huvitegevusteks ja vaba aja veetmiseks (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Kuigi uurimused on näidanud, et enamus lapsi suudavad hakkama saada ja kohaneda lahutusest põhjustatud kriisiga mõne aasta jooksul, siis lisandub kogu kriisile veel palju stressi ja seega võivad tekkida arenguhäired (Hetherington, 1981). Lahutuseaegne ja –järgne periood võib halvasti mõjuda lapse õppimistulemustele ning neil võib tekkida suhtlemises probleeme (Kim, 2011). Kui vanem ei abiellu uuesti, siis võib lapse jaoks tekitada stressi see, et majas on vähem täiskasvanuid, kes aitavad otsuste tegemisel, distsiplineerimisel, on eeskujuks ja hoolitsevad lapse eest. Lisaks sellele on lapse jaoks harjumatu see, et ta ei saa alati saada kokku vanemaga, kellel pole hooldusõigust (Hetherington, 1981). Samas võib ka vanema uuesti abiellumine mõjuda lapsele väga stressirohkelt ja Amato (1988) uurimusest selgus, et kui lahutatud peredest lapsed on suureks kasvanud, siis nende suhe vanemaga, kelle juurde nad ei jäänud, on tihti halb.

Lahutus võib ka vanemate jaoks olla emotsionaalselt väga raske. Võidakse kogeda üksindustunnet, süütunnet, hüljatust, leina või viha (Fisher ja Alberti, 2010). Lahutus toob kaasa endaga palju stressi, raskemaks muutub peale lahutust ka töö- ja pereelu ühildamine ja võivad tekkida majanduslikud raskused (Sinisaar ja Tammpuu, 2009).

1.4. Abielukäitumine ja lahutused Eestis läbi aja

Perekonnaga toimuvaid protsesse ei saa vaadelda ajast sõltumatuna keskendudes ainult käesolevale hetkele. See, milline on Eesti perekond praegu ja hoiakud selle suhtes, on mõjutatud sellest, milline on olnud perekond läbi sajandite (Kasearu, 2009). Eesti perepoliitikat käsitledes tuleks arvestada, et Eesti kuulub Euroopa kultuuriruumi ning Põhja-Euroopasse, mis tähendab seda, et naiste haritus ja tööhõive on kõrgemad. Naised osalevad rohkem ühiskonnaelus ja puuduvad religioossed kitsendused (Tiit, 2003).

Nõukogude perioodil nihkus esimese lapse sünd ja ametlikult registreeritud abielude sõlmimine nooremisse ikka, kuna seksuaalkasvatus oli puudulik ja kaasaegsed rasestumisvastased vahendid puudusid (Hansson, 2000). Näiteks oli 1980. aastal naiste keskmine abiellumisvanus 22 ja meestel 24. Samas kui 1900.-1934. aastal abiellusid mehed enamasti 25-29aastaselt ja naised 20-24aastaselt (Ainsaar, 1997). Lisaks sellele olid paljud sotsiaalsed hüved vastavalt

nõukoguaegsetele seadustele kättesaadavad ainult juriidiliselt abielus olevatele inimestele (Hansson, 2000).

1990ndaid aastaid iseloomustab üldiselt ebastabiilsus, poliitilised ja majanduslikud ümberstruktureerimised. Inimesed pidid vastamisi astuma liberaalse kapitalismi ebastabiilse reaalsusega. 1990ndate aastate lõpus oli Eestis ka lühike majanduslangus (Raudsepp, Tart ja Heinla, 2013). 1990ndate alguses oli Eestile iseloomulik perekesksete väärtuste tõus ja perekonna idealiseerimine (Hansson, 2000). Seejärel hakkas perekonnkäitumine aga muutuma. Kuigi endiselt moodustasid lastega peredest kõige suurema osa traditsioonilised pered (Hansson, 2000), toimus abielu sõlmimise ja esimese lapse sünnitamise edasilükkamine mõnevõrra hilisemasse vanusesse, kui see oli eelnenud aastakümnetel. Samal ajal kahanes registreeritud abielude osakaal ja vaba kooselu populaarsus aina kasvas (Hansson, 2000). Vabas kooselus elavate paaride arvu suurenemise üheks põhjuseks võis pidada seda, et vabas kooselus elamist taunivad normid olid kadunud. Koos selle vaba kooselu võimaldava situatsiooniga toimubki järgnev, kus hoiak, et abielu tuleks sõlmida kogu eluks võib endaga kaasa tuua pigem ametliku abiellumise edasilükkamise ja abiellumisest loobumise, kuni ollakse kindel, et leitud on see üks ja ainus, kellega tahetakse kogu elu koos elada (Kasearu, 2009). Lisaks sellele võimaldab kooselu rohkem iseseisvust, kuna kolitakse vanemate kodust välja (Kasearu, 2003). Selle kõigega seoses suurenes väljaspool registreeritud abielu sündinud laste osakaal kiiresti (Hansson, 2000).

Peale sajandivahetust kasvas juba stabiilsus ja majanduslik situatsioon paranes (Raudsepp, Tart ja Heinla, 2013). Näiteks kasvas üksikvanema toetus. Kui 1990ndatel maksti seda 0,6-kordses lapsetoetuse määras, siis praegu makstakse seda lapsetoetuse kahekordses määras. Lisaks sellele on tekkinud juurde ka teisi lastetoetusi, mida varem polnud (Riiklike peretoetuste seadus, 2001; Lastetoetuste seadus, 1994). Palju kasvas riigi toetus lastehoiuteenustesse ja peretoetustesse ning see vähendas naise ja laste sõltuvust mehe ülalpidamisest. Seetõttu on vähenenud ainult majanduslikel põhjustel abiellumine (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008).

1.4.1. Vaba kooselu Eestis

Registreeritud abielus olevate inimeste kõrval on tänapäeval aina enam paare, kes elavad koos, ilma et nende kooselu oleks ametlikult vormistatud (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Vaba kooselude arv hakkas Eestis kasvama 1970. aastal (Ainsaar, 1997). 2000. aasta rahva ja

eluruumide loenduse põhjal oli Eestis üle 61 000 vabas kooselus paari, mis oli 21,5% kõikidest partneriga koos elavatest inimestest (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008) ning see on enam levinud nooremate inimeste seas (Kasearu, 2008). Praegusel ajal on vabas kooselus sündinud laste arv kõrgem abielus sündinud laste arvust (Rahno, 2011).

1.4.2. Lahutused Eestis

Lahutuste arv on väga paljudes riikides aja jooksul suurenenud ning nii on see ka Eestis (Eesti statistika aastaraamat, 2015). Siiski on täpset lahkuminekute arvu raske teada saada, kuna ametlik statistika fikseerib ainult ametlikult registreeritud lahutusi ja registreerimata kooselude purunemised seal ei kajastu (Hansson, 2000).

1940. aastate lõpust on lahutuste absoluut- ja suhtarv pidevalt suurenenud ja 1980. aastatel ulatus see juba pooleni sõlmitud abielude arvust (Aegamööda asi kaunis, 2008). Märgatavalt hakkas lahutumus kasvama just 1965. aastast, kui kehtestati uus abielu- ja perekonnakoodeks, mis lihtsustas oluliselt lahutamist (Ainsaar, 1997). Lahutuste plahvatuslik kasv toimus 1990. aastate jooksul ning nende kõrghooaeg oli 1995-1996, kus registreeritud lahutuste arv ületas samal perioodil registreeritud abielude arvu. See on aga osaliselt seletatav nimetatud perioodil toimunud uute passide vormistamisega, mille käigus registreeriti ka eelnenud aastatel lahutatud abielusid ning muudatustega perekonnaseaduses (Hansson, 2000). Peale seda hakkas lahutuste arv aga langema on aga lahutuste arv hakanud järjest langema ning alates 1997. aastast on see suhe juba parem (Eesti statistika aastaraamat, 2015). 2011. aastast alates on lahutuste arv püsinud 3000 ringis (Statistikaamet, 2015).

1.5. Probleemiseade

Hoiakud abielu suhtes mõjutavad nii lapsi kui ka nende vanemaid. Kasearu (2009) kirjutab, et 2009. aastal ilmestab Eestis elavate inimeste pereloomelisi hoiakuid teatav vastuolulisus, ühelt poolt hinnatakse kõrgelt pikka abielu, kuid samas pooldatakse ka abielu lahutamist. Seni on Eestis siiski üsna vähe uuritud perekonda puudutavate hoiakute muutumist. Ma arvan, et on oluline nende hoiakute muutumist ajas uurida, kuna see võimaldab teha ennustusi, kuidas võivad need hoiakud veel tulevikus muutuda. Näiteks võib oletada, et kui inimesed ei arva, et lapsel on vaja õnnelikuks üleskasvamiseks mõlemat vanemat, siis palju tõenäolisemalt ei jääda kokku ainult laste pärast. Sellest, kuidas hoiakud muutuvad, on palju kasu, et teada, mida peaks

näiteks lastekaitsetöös ning ka üldiselt perepoliitikas muutma. Uurimused on näidanud, et lahutus mõjutab lapsi väga palju (Hetherington, 1981; Kim, 2011) ning ühe vanemaga peredes võivad tekkida majanduslikud raskused või erinevad sotsiaalsed probleemid. Kuna enamusel lahutatavatest paaridest on ka alaealisi lapsi, siis võib probleemiks tulla ka see, kuidas lapsi kasvatada ning kumma vanema juures on lapsel kõige parem (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Seega teadmine, kui oluliseks peetakse lapse jaoks mõlema vanema olemasolu peres, aitab ennustada probleeme, mis tulevikus tekkida võivad ja parandada lastekaitsetööd ning aitab ennustada, kas ja kuidas peaks midagi muutma lapsi puudutavates teenustes. Näiteks kas peaks suurendama üksikvanemate toetusi või panustama rohkem lastehoiu arendamisele. Inimeste hoiakute teadmine erinevates küsimustes on hea veel selleks, et see annab sotsiaaltöötajale pildi, mida Eesti inimesed arvavad, kuidas nad mingitesse teemadesse ja küsimustesse suhtuvad ning kuidas oleks inimesi seega kõige parem nõustada.

Enda bakalaureusetöös uurin eelkõige üldisi muutusi hoiakutes, mitte niivõrd hoiakute perekonnavälised mõjutegureid. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kuidas on Eestis hoiakud abielulahutuse suhtes muutunud. Lisaks sellele uurin, kuidas on muutunud hoiakud selle suhtes, kui oluliseks peetakse lapse jaoks mõlema vanema olemasolu.

Hansson (2000) on öelnud, et 1990ndate alguses muutusid Eestis perekesksed väärtused oluliseks ning toimus traditsioonilise perekonna idealiseerimine. Samas näiteks 2009. aastal (Kasearu, 2009) hinnatakse küll kõrgelt pikka abielu, kuid see ei välista siiski lahutamist. Arvatakse, et on õige, kui õnnetus abielus olevad inimesed lahutavad, isegi kui neil on lapsed. Lisaks sellele on kadunud ka vabas kooselu taunivad normid (Kasearu, 2009), mis samamoodi näitab, et inimesed on muutunud erinevate perekonnavormide suhtes liberaalsemateks. Kui 1990ndatel aastatel oli lapse jaoks mõlema vanema olemasolu majanduslikel põhjustel olulisem (Hansson, 2000), siis nüüd on naise ja laste sõltuvus mehe ülalpidamisest juba väiksem (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008). Sellest lähtuvalt olen püstitanud kaks hüpoteesi:

1. Inimesed aktsepteerivad 2008. aastal lahutust rohkem kui 1990. aastal.
2. Inimesed ei pea mõlema vanema olemasolu lapsel 2008. aastal nii oluliseks kui 1990. aastal.

Inimeste hoiakuid lahutusse mõjutab veel näiteks nende vanus. Varasematest uurimustest on selgunud, et üldiselt pooldavad nooremad inimesed lahutusi rohkem kui vanemad, kuid

erandiks on päris noorte vanusegrupp. See võib tulla sellest, et nad ei tea, mis tunne on olla õnnetus abielus (Thornton, 1985). Samas on tulnud välja ka see, et nooremad täiskasvanud on liberaalsemad kui vanemad (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015). Kui aktsepteeritakse lahutust, siis võib oletada, et arvatakse ka rohkem, et lapsel pole vaja üleskasvamiseks mõlemat vanemat. Sellest lähtuvalt olen püstitanud kaks hüpoteesi:

3. Mida noorem on inimene, seda rohkem aktsepteerib ta lahutust.
4. Mida noorem on inimene, seda rohkem aktsepteerib ta üksikvanemlust

Uurimused on näidanud, et lahutatud inimesed toetavad keskmisest enam väidet, et õnnetu abielu tuleks pigem lahutada (Kasearu, 2009; Stalder, 2011). Lisaks sellele mõjutab inimeste hoiakuid see, kas neil on lapsi või mitte. Näiteks on uurimustest selgunud, et lastega inimesed üritavad pigem lahutust vältida (Andersson, 2016; Whitton jt, 2013) ning kuna üksikvanemaga peredes on palju rohkem näiteks majanduslikke raskusi (Sinisaar ja Tammpuu, 2009), siis võib oletada, et ka just lastega inimesed arvavad rohkem, et lapsel on vaja mõlemat vanemat. Seega olen püstitanud kolm hüpoteesi:

5. Kõige rohkem peavad lahutust õigustatuks lahutatud inimesed.
6. Lastega inimesed aktsepteerivad lahutust vähem kui lasteta inimesed.
7. Lastega inimesed arvavad rohkem kui lasteta inimesed, et lapsel on vaja üleskasvamiseks mõlemat vanemat.

Lisaks kõigele võib inimeste suhtumist lahutusse mõjutada ka see, millised on nende hoiakud teistes perekonda puudutavates aspektides. Näiteks oli 1990. aastal abiellumine laste pärast oluline, kuid kui abielust midagi välja ei tulnud, siis lahutati (Hansson, 2000). Seoses sellega olen püstitanud viimase hüpoteesi:

8. Need, kes suhtuvad üksikvanemaks olemisse positiivselt, peavad lahutust rohkem õigustatuks, kui need, kes suhtuvad üksikvanemaks olemisse negatiivselt.

2. Metoodika

Minu uurimuse eesmärgiks on uurida, kuidas on hoiakud lahtuse suhtes ajaga ühiskonnas muutunud ja kui oluliseks peetakse mõlema vanema olemasolu lapsele. Seega kasutan bakalaureusetöö tegemiseks kvantitatiivseid meetodeid ja teen järeldusi kogu Eesti elanike populatsioonile.

Järgnevalt kirjeldan uurimuse valimit, andmekogumise viisi ja andmetöötlust.

2.1. Valim

Oma töös kasutan Euroopa väärtusuuringu (European Values Study, i.a.) andmeid, mille sain GESIS'e andmearhiivist. Euroopa väärtusuuring on suurelatuslik, riikidevaheline kordusuuring, milles kasutatakse ankeetküsitlust. Seda uurimust korratakse iga üheksa aasta tagant. Esimest korda viidi uurimus läbi 1981. aastal ning viimati viidi seda läbi 2008. aastal. Kasutan ainult andmeid, mis käivad Eesti kohta. Euroopa väärtusuuringut on Eestis läbi viidud kolmel aastal: 1990, 1999 ja 2008. Antud uuringut on minu töö puhul hea kasutada, kuna see võimaldab minna tagasi minevikku ja analüüsida inimeste hoiakuid abielulahutuste suhtes ning et uurida seda, millised on inimeste hoiakud lahtuse mõju suhtes lastele.

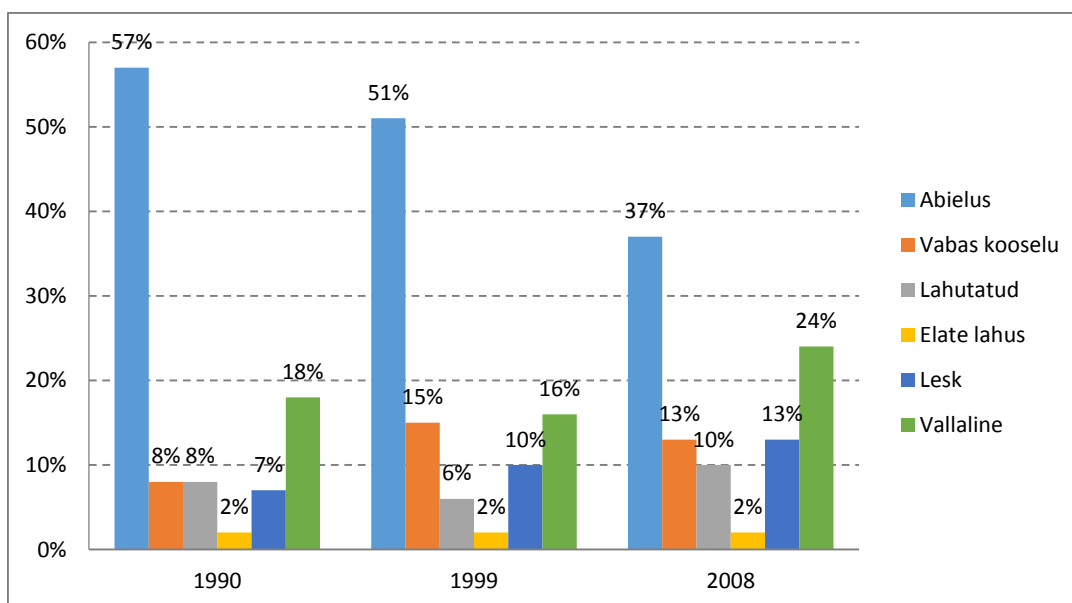
Vastajate arv ja jaotus soo järgi on esitatud tabelis 1. 1990. ja 1999. aastal osales uuringus umbes tuhat inimesi, aga 2008. aastal oli see arv suurem. Kõigil aastatel on uuringus naisi natukene rohkem osalenud kui mehi. 1990. aastal olid vastajad vanuses 16-83 aastat, Samas 1999. aastal ja 2008. aastal olid vastajad vanuses 18-87. 1990. aastal oli küsitluses osalejate keskmine vanus 40 aastat, 1999. aastal oli see 44 ning 2008. aastal oli keskmiseks vanuseks 50.

Tabel 1. Vastajate jaotus soo järgi.

	1990	1999	2008
Mehed	454	464	536
Naised	554	541	982
Kokku	1008	1005	1518

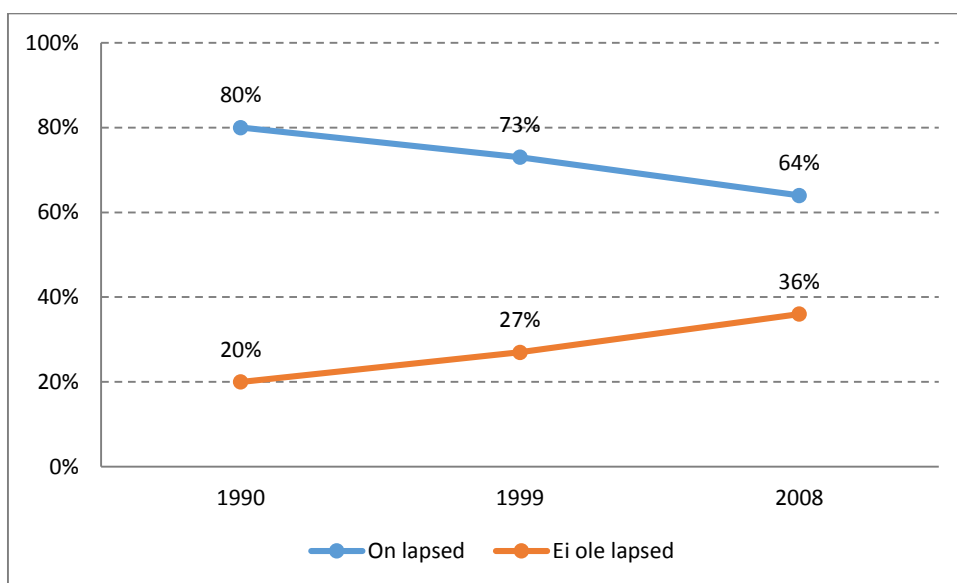
Andmed: Euroopa väärtusuuring.

Inimeste perekonnaseis on välja toodud joonisel 1 ning sealt on näha, et igas küsitluses on kõige rohkem neid inimesi, kes on abielus. Siiski on näha, et aastatega on abielus inimeste osakaal vähenenud. Kõigil kolmel aastal on ainsana jäänud samaks lahus elavate inimeste hulk ning pidevalt on suurenenud leskede arv. 1999. ja 2008. aasta küsitlusankeedis ei olnud valikuvarianti vaba kooselu, mistõttu inimesed, kes tegelikud elasid vabas kooselus, pidid valima muu ametliku perekonnaseisu. Kuna neil kahel aastal on küsitud, kas vastaja elab koos elukaaslasega ning 1999. aasta küsimustikus ka peale seda, kas vastaja on selle inimesega abielus, siis sain teha koondtunnuse, kus arvasin vabas kooselus elavate inimeste hulka ka need, kes seda ametliku perekonnaseisuna polnud märkinud.

Joonis 1. Vastajate perekonnaseisu muutused ajas. Andmed Euroopa väärtusuuring.

Lisaks sellele vaatan inimeste hoiakute muutusi lähtuvalt sellest, kas neil on lapsi või mitte. Selleks, et seda teha vaatan ainult 20-50aastaste hoiakuid. Seda just sellepärast, kuna selles vanuses inimestel on kõige tõenäolisemalt kodus alaealine laps ning ilma valimit kitsendamata võib juhtuda, et paljud lasteta inimesed on kas kõige vanemas vanusegrupis või kõige nooremas. Samas kui enamus lastega inimesi kuuluksid keskmistesse vanusegruppidesse. Joonisel 2 on välja toodud, kui palju oli andmestikus lastega ja lasteta inimesi erinevatel aastatel.

Joonis 2. Lastega ja lasteta inimeste arv erinevatel aastatel. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

2.2. Andmete analüüs

Andmete analüüsimiseks valisin välja kõikidest küsimustest need, mis käisid abielu, lahutuse või laste heaolu kohta. Nendeks olid:

- Mis on praegu Teie ametlik perekonnaseis? – Sellele küsimusele sai vastata 1990 aastal kuue variandiga: abielus, lesk, lahutatud, elate lahus, pole kunagi olnud abielus ning vabaabielus. 1999. aastal oli ainult viis kategooriat ning ei olnud ainult varianti vabaabielus. 2008. aastal oli jällegi kuus kategooriat ning vabaabielus variandi asemel oli variant registreeritud kooselus.
- Kas Te elate koos kindla partneriga? – seda küsiti 1999. aastal ning peale seda uuriti veel inimeste käest, kas nad on oma partneriga ametlikult abielus
Kas Te elate koos elukaaslasega? – seda küsiti 2008. aastal

Neid kahte küsimust kasutati ka selleks, et saada teada, kes vastajatest on tegelikult vabaabielus, isegi kui nad enda ametlikuks perekonnaseisuks olid pannud midagi muud.

- Laste olemasolu peres – 1990. aastal küsiti, kas vastajal on olnud lapsi, millele sai vastata „jah“ või „ei“. 1999. ja 2008. aastal küsiti lihtsalt laste arvu ning vastaja sai ise märkida, mitu last tal on. Nendest vastustest olenevalt koostas uue tunnuste, mille vastustena märkisin lihtsalt, kas vastajal on lapsi või mitte.
- Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma? – Selle küsimuse puhul olid 1990. aastal oli vastusevariantideks „pigem nõustun“ või „pigem ei nõustu“ ning „ei tea“, seda arvestatakse puuduva väärtusena. 1999. ja 2008. aastal valikuvariantide seas varianti „ei tea“ ei olnud, kuigi seda varianti oli võimalik ikka vastata. Neil aastatel arvestati samuti seda puuduva väärtusena.
- Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega? – Antud küsimust kasutan selleks, et hinnata, mida arvavad inimesed üksikemadest ja kuidas nad neisse suhtuvad. Tunnusele vastati kõikidel aastatel variantidega „kiidan heaks“, „ei kiida heaks“, „sõltuvalt asjaoludest“ või „ei tea“.
- Kas Te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahutus? – Sellele küsimusele sai vastata 10 punkti skaalal, kus 1 tähendas „mitte kunagi“ ja 10 tähendas „alati“.

Analüüsid inimeste vastuseid valitud küsimustele vaatan muutusi ajas ja analüüsin vastuseid ka lähtuvalt inimeste vanusest, perekonnaseisust ning laste olemasolust. Selleks, et tulemusi vanuse lõike lihtsam analüüsida oleks, grupeerisin vanused 10 aasta kaupa. Analüüsimiseks kasutasin IBM SPSS Statistics programmi. Kasutasin andmestikku, kus olid kõikide aastate andmed kokku pandud ning töötasin kaalutud andmetega.

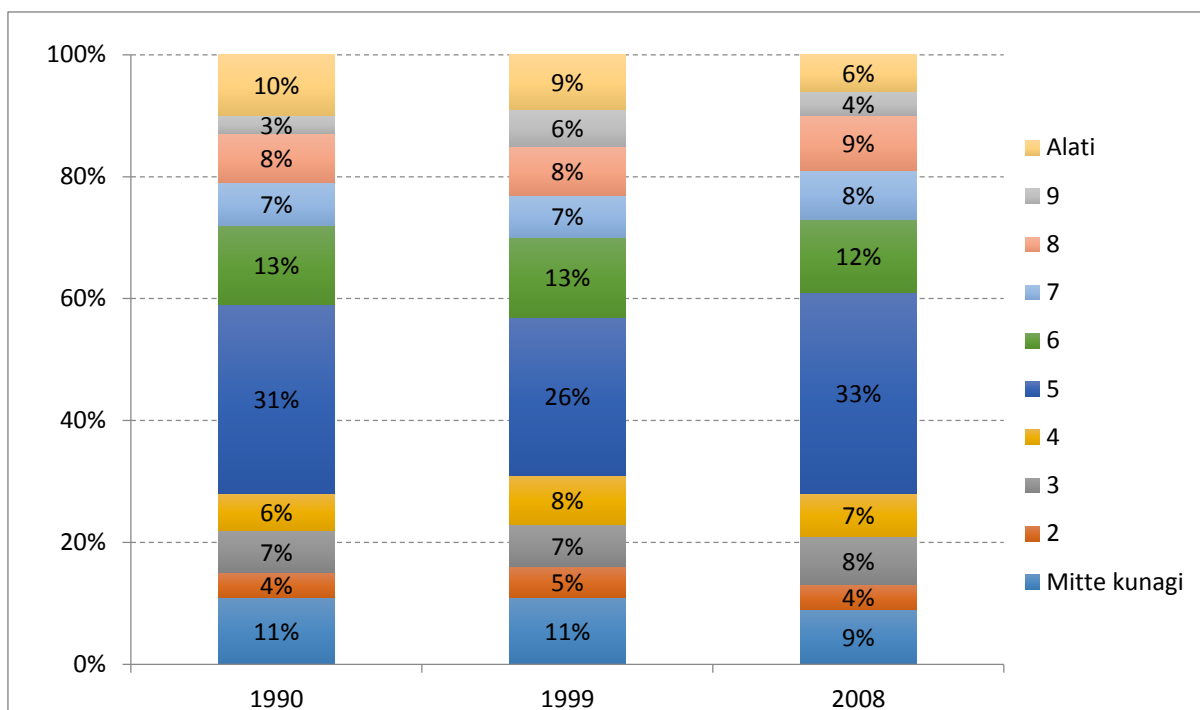
3. Analüüs

Käesolevas töö osas analüüsin järgnevaid hoiakuid muutusi nendes aja jooksul. Selleks, et analüüsida hoiakute muutusi vaatan, kuidas on inimeste vastuseid järgnevatele hoiaku küsimustele ajas muutunud:

- Kas te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahusus?
- Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?
- Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?

3.1. Lahutuse õigustatus

Esmalt vaatan, kuidas on inimeste vastused ajas muutunud küsimusele „Kas te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahusus“. Tulemused on esitatud joonisel 3. Siit on näha, et enamasti valitakse skaalal 1 kuni 10 keskmist varianti (5 punkti), mis tähendab, et inimesed pole ei poolt ega vastu. Aastate võrdluses on näha, et selliseid inimesi on olnud eriti rohkesti aastatel 1990 ja 2008, kuid pisut vähem aastal 1999. Nende inimeste arv, kes peavad lahutust alati õigustatuks, on ajaga vähenenud. Kui 1990. aastal pidas 10% vastajatest lahutust alati õigustatuks, siis 2008. aastal oli neid inimesi 6%. Samas nende inimeste arv, kes ei pea lahutust mitte kunagi õigustatuks, pole ajaga nii palju muutunud, kuigi viimase küsitluse kohaselt langes varianti „mitte kunagi“ valijate hulk siiski 11% peale 9% peale. Üldiselt on ülejäänud variantide valijate arv püsinud ajas suhteliselt sama. Muutuse ajas toobki endaga kaasa kõige rohkem skaalal 5 punkti valijate arvu muutus ning ka variantide 10 ja 9 valijate arvu muutus. Lahutuse õigustatuse keskmine oli 1990. aastal 5,44, 1999. aastal 5,38 ning 2008. aastal 5,30. Lisaks sellele kasutasin Kruskal-Wallis'e testi seose uurimiseks ning selgus, et seos ei ole statistiliselt olulise erinevusega. Hii-ruut statistiku väärtuseks tuli 4,9 (df=2, p=0,088). Seega võib öelda, et kuigi inimeste vastused on ajas natukene muutunud, siis lahutuse õigustatuse keskmine on ajas ikkagi umbes samaks jäänud.

Joonis 3. Lahutuse õigustatuse muutused ajas. Andmed Euroopa väärtusuuring.

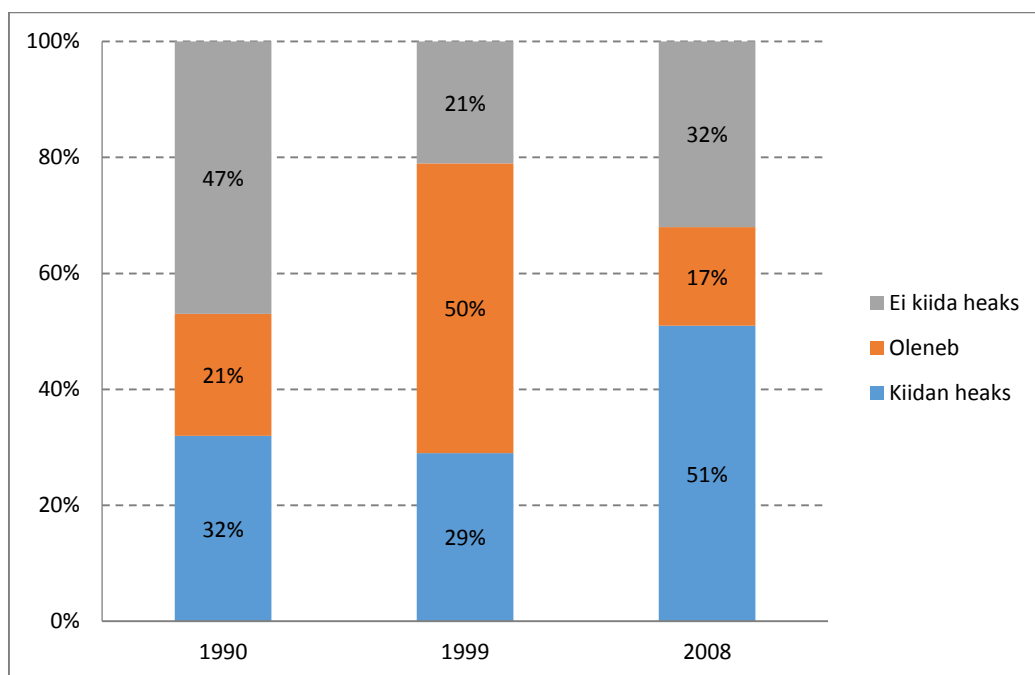
3.2. Mõlema vanema olemasolu lapsel

Selleks, et teada saada, kas teine hüpotees on tõene, mille kohaselt ei peeta 2008. aastal mõlema vanema olemasolu lapsel enam nii oluliseks kui 1990. aastal, analüüsisin vastuseid küsimustele „Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?“ ning „Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?“

Väite „Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?“ vastuseid vaadates tuli välja, et 1990. aastal praktiliselt kõik vastajad pigem nõustuvad antud väitega, kuigi samas selgus, et iga uuringuga on siiski suurenenud nende inimeste arv, kes arvavad, et lapsel ei ole tingimata õnnelikuks üleskasvamiseks vaja kodu, kus on mõlemad vanemad olemas. 1990. aastal oli nõustujate protsent 99%, 1999. aastal 96% ning 2008. aastal juba 93%. Aastate võrdluses on tegemist statistiliselt olulise erinevusega, hii-ruut statistiku väärtuseks on 47,8 (df=2, $p < 0,001$) ning Cramer'i V väärtus on 0,117 ($p < 0,001$).

Seda, kuidas vastati küsimusele „Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?“ on näidatud joonisel 4. Vastused

sellele küsimusele on ajaga palju muutnud. Kui 1990. aastal vastas enamik inimesi, et nad ei nõustu selle väitega, siis 2008. aastal kiitis enamik inimesi heaks selle, kui naine tahab saada last ilma püsiva suhteta. 1999. aastal arvab 50% inimestest, et see, kas kiita väidet heaks või mitte, oleneb põhjustest. Selle küsimuse vastuste puhul on hii-ruut statistik 439,3 (df=4, $p<0,001$) ning Cramer'i V 0,358 ($p<0,001$), mis näitab juba tugevamat seost kahe tunnuse vahel, kui eelmise küsimuse puhul.

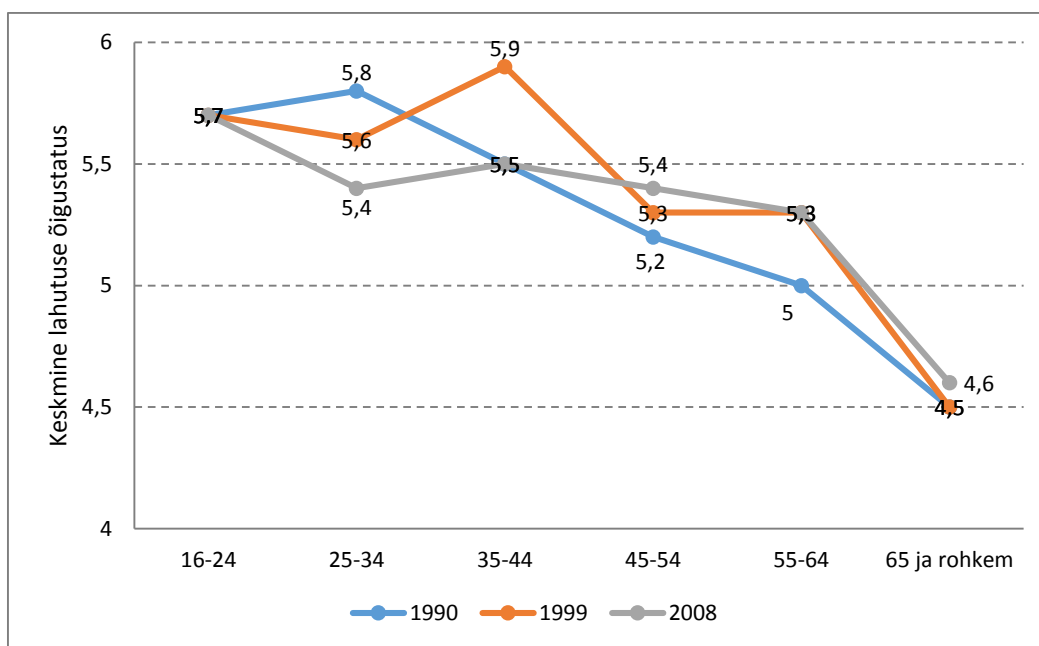

Joonis 4. Väite „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“ vastuste muutus ajas. Andmed Euroopa väärtusuuring.

3.3. Vanus ja lahutuse õigustatus

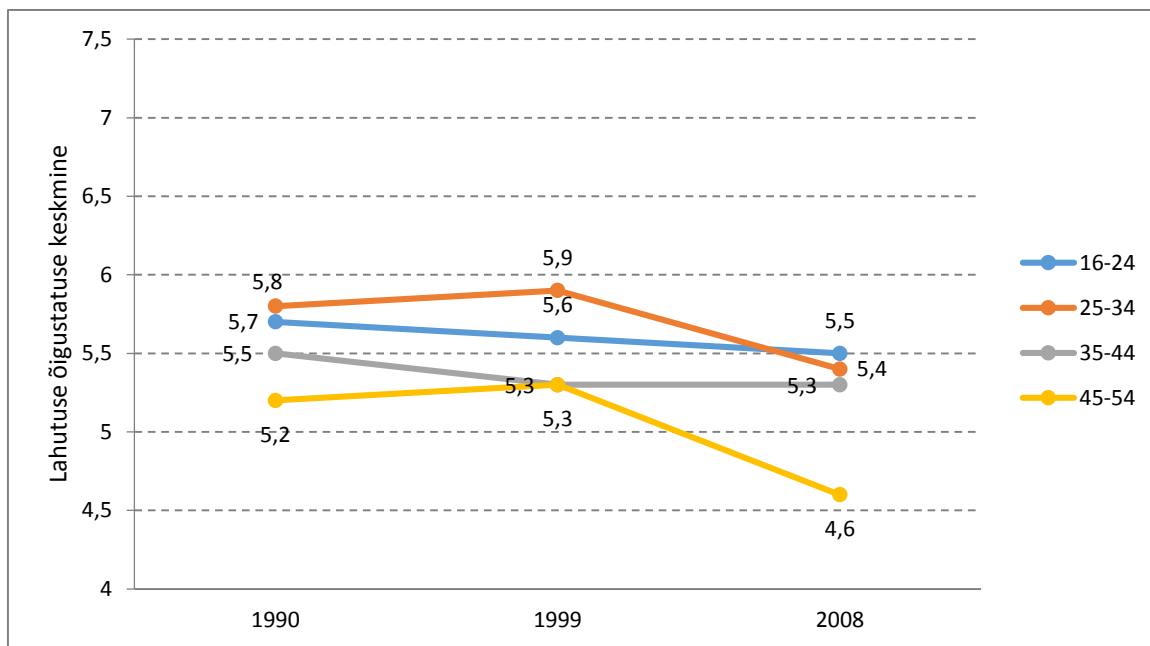
Analüüsid seoseid vanuse ja hoiaku vahel lahutusse kasutasin küsimuse „Kas te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahutus“ keskmisi hinnanguid ning seeläbi testisin hüpoteesi, mille kohaselt nooremad inimesed aktsepteerivad rohkem lahutust kui vanemad. Selleks, et seda paremini teha, grupeerisin vanused 10 aasta kaupa gruppidesse. Vanusegrupid jagunesid 16-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64 ning 65 ja vanemad. Joonis 5 näitab, et vanemate inimeste hoiakud lahutuse suhtes on kõigil aastatel negatiivsemad nooremate inimeste hoiakutega võrreldes. 65 ja vanemate inimeste keskmised on ainsad, mis on alla viie punkti. Ülejäänud vanusegruppidest on näha, et päris noorte inimeste puhul on keskmised hinnangud lahutuse lubatavusele natukene kõrgemad kui järgmistes vanusegruppides. Kokkuvõtteks võib öelda, et vanemad inimesed

peavad lahutust natukene vähem õigustatuks kui nooremad. Vaadates muutusi erinevates vanusegruppides ajas, siis on näha, et kõige noorema ja kõige vanema vanusegrupi hoiakud erinevad ajas kõige vähem. Näiteks on kõigis kolmes küsitluses noorima vanusegrupi lahutuse õigustatuse keskmine 5,7. Nende lahutuse õigustatavuse keskmine, kes on vanuses 45-64, on ajas kasvanud, samas 25-34aastaste lahutuse õigustatavuse keskmine on ajaga just langenud.

Joonis 5. Keskmised hinnangud lahutuse õigustatusele erinevates vanusegruppides. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

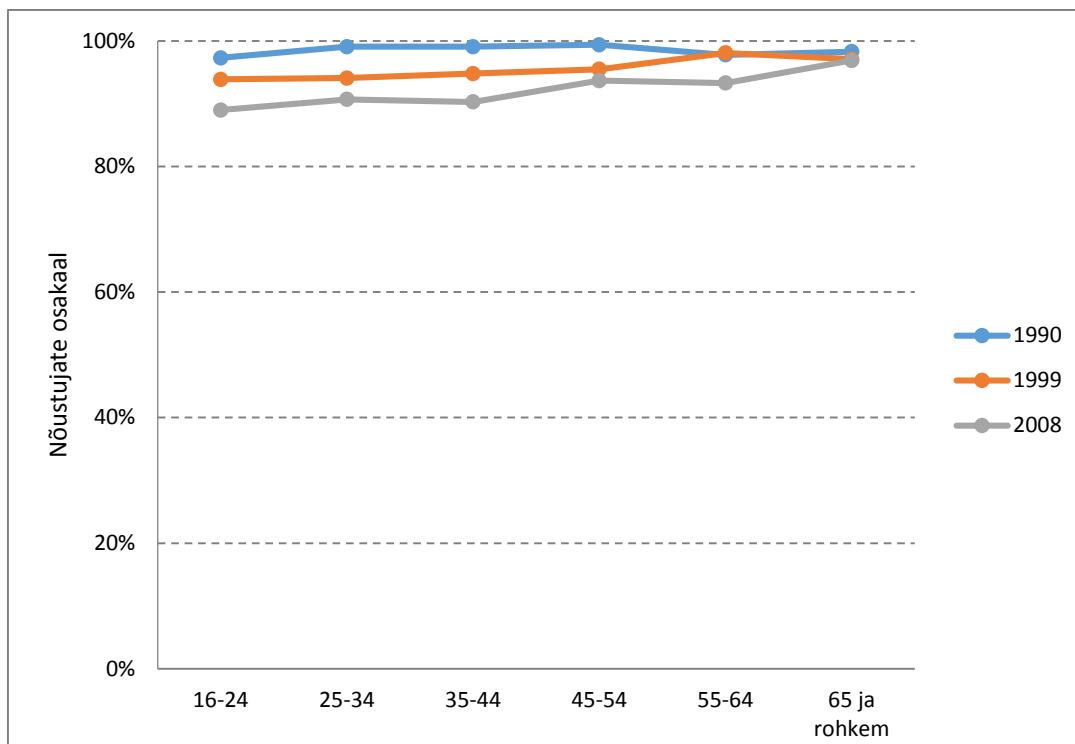
Järgmiseks võrdlesin ka seda, kuidas on inimeste vastused muutunud vanemaks saades. Näiteks inimesed, kes olid 1990. aastal vanuses 16-24, olid 1999. aastal vanuses 25-33 ja 2008. aastal 34-42. Iga uuringuga liikusid inimesed igas vanusegrupis umbes ühe vanusegrupi võrra vanemasse gruppi. Järgnevalt vaatan hinnanguid lahutuse õigustatusele nende 1990. aasta vanusekohortide põhjal. Tulemused on esitatud joonisel 6. Jälgides, kuidas on inimeste vastused aja jooksul muutunud, on näha, et enamasti on vanemaks saades lahutuste keskmine õigustatus vähenenud. 1990. aasta kõige noorema vanusekohordi keskmine hinnang lahutuse õigustatusele on järgnevatel aastatel vähenenud vaid 5,7 punkti pealt 5,5 peale. Samas järgmisel vanusekohordil (25-34a) on langus toimunud alles aastaks 2008. Sarnane muutus on toimunud ka kõige vanema võrdlusesse võetud vanusekohordi puhul (45-54a). Vanusekohordi 35-44a puhul on kõige suurem muutus toimunud peale esimest küsitlust, kui lahutuse õigustatuse keskmine langes 5,5 pealt 5,3-ni, kuid siis on jäänud kuni viimase küsitluseni samaks.

Joonis 6. Keskmine lahutuse õigustatus erinevates „kunstlikes“ 1990. aasta vanusekohortides. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

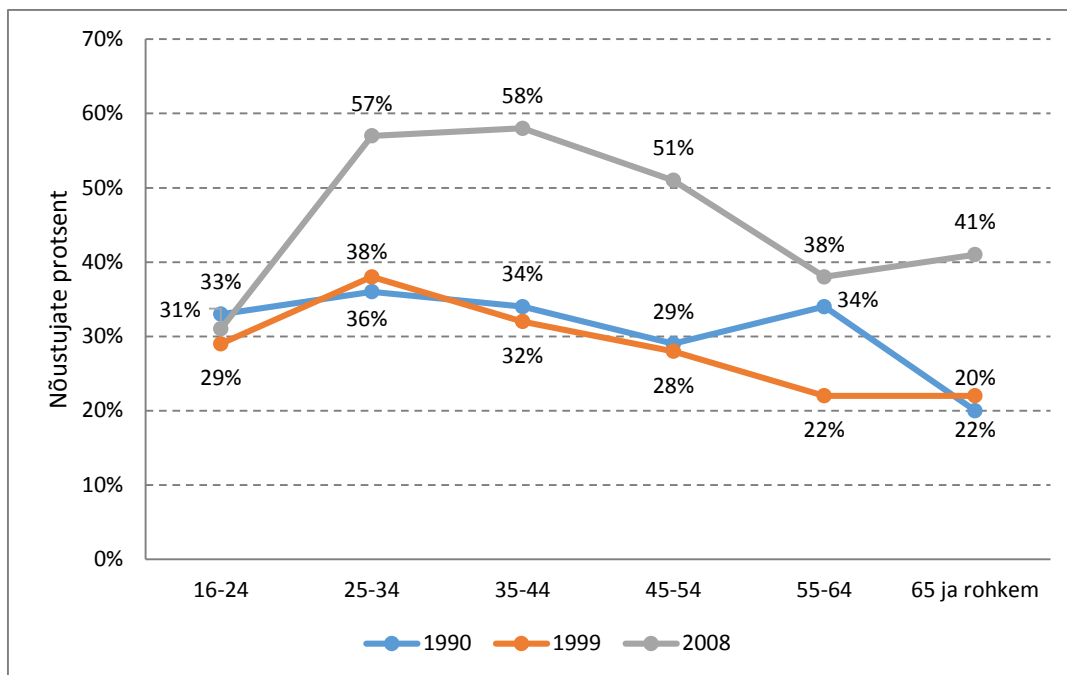
3.4. Vanus ja mõlema vanema olemasolu lapsel

Uurimaks vastaja vanuse seoseid hoiakutega üksikvanemaks olemise suhtes, vaatasin vastuseid küsimustele „Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?“ ja „Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?“. Tulemusena selgus, et kõige sarnasemad on erinevate vanusegruppide inimeste arvamused 1990. aastal, ning kõige erinevamad on need 2008. aastal (joonis 7). 1999. ja 2008. aastal väitega nõustujate protsent kasvab inimese vanemaks saades, kuid 2008. aastal on see kasv suurem. Üldiselt on näha ka seda, et kõige rohkem on nõustujate arv kahanenud just nooremates vanusegruppides. Siiski on ainult 2008. aastal vanuse ja vastuste vaheline seos statistiliselt oluline, hii-ruut statistiku väärtuseks oli 15,5 ($df=5$, $p=0,009$) ning Cramer'i V 0,102.

Joonis 7. Väitega, et laps vajab õnnelikus üleskasvatamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, nõustujate osakaal lähtuvalt vanusest. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

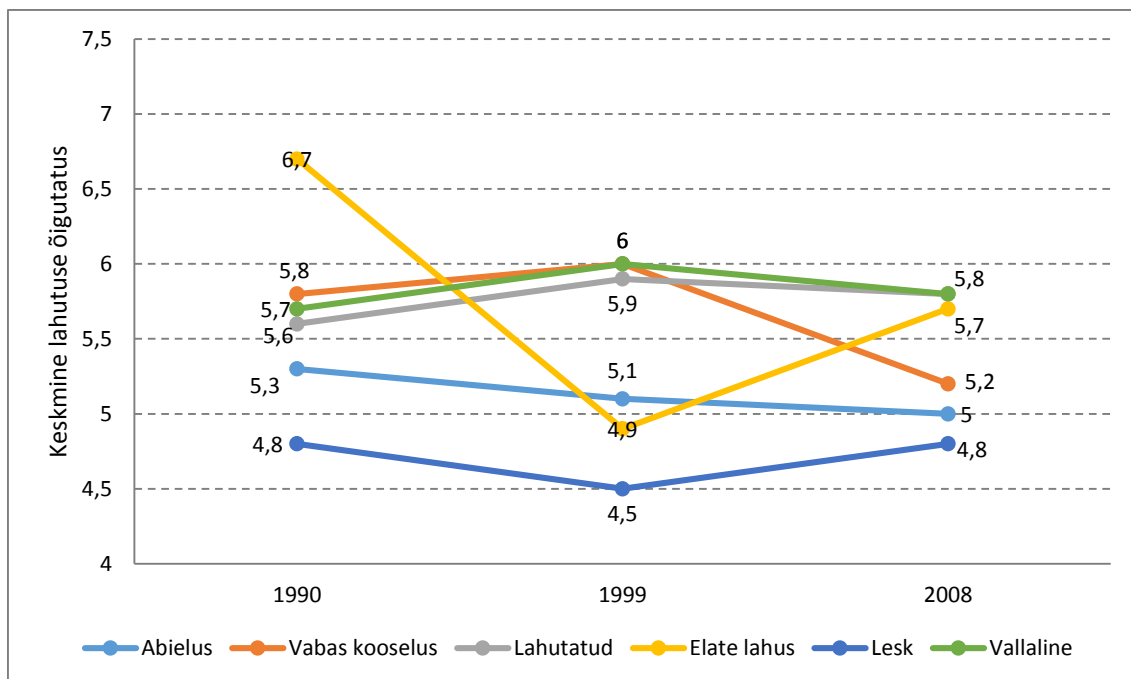
Väite „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“ puhul analüüsisin tulemusi samuti lähtuvalt vanusest. Seda, kui palju inimesi väitega nõustusid erinevates vanusegruppides on näha jooniselt 8. Jooniselt võib välja lugeda, et igal aastal on väitega nõustujate hulk vanusega kahanenud, aga samas on ajas paljudes vanusegruppides nõustujate arv samuti kasvanud. Siiski pole see toimunud kõige nooremas vanusegrupis. Selles vanusegrupis on püsinud väitega nõustujate hulk ajas suhteliselt sarnane. Samas nende inimeste arv, kes ei arva, et naisel on hea saada last ilma mehega püsisuhtes olemata, on 1990. aastal vanusega natukene alanenud. Samal ajal aga on 1999. ja 2008. aastal mittenõustujate arv vanusega pigem kasvanud. Igal aastal on vanusegruppide ja väitega nõustumise tunnuse vahel statistiliselt oluline seos ($p < 0,05$).

Joonis 8. Väitega „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“ osakaal sõltuvalt vanusest. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

3.5. Perekonnaseis ja lahutuse õigustatus

Järgmisena vaatasin lahutustesse suhtumise seoseid vastaja perekonnaseisuga. Selleks leidsin vallaliste, abielus, lahutatud, vabas kooselus, leskede ja lahus elavate inimeste keskmised hinnanguid küsimusele „Kas te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahutus“. Analüüsi tulemus on esitatud joonisel 9. 1990. aastal peavad teistest palju rohkem lahutust õigustatuks lahus elavad inimesed. 1999. aastal peavad lahutust kõige rohkem õigustatuks nii vabas kooselus elavad kui ka vallalised inimesed. Rohkem aktsepteerivad lahutust ka lahutatud inimesed. 2008. aastal on kõige kõrgem keskmine aga just lahutatud ning vallalistel inimestel. Igal aastal peavad lahutust kõige vähem õigustatuks lesed. Vaadates eraldi perekonnaseise on näha, et abielus inimeste seas on keskmine lahutuse õigustatus on ajaga järjest kahanenud. Samas lahutatud inimeste puhul on keskmine pigem kasvanud.

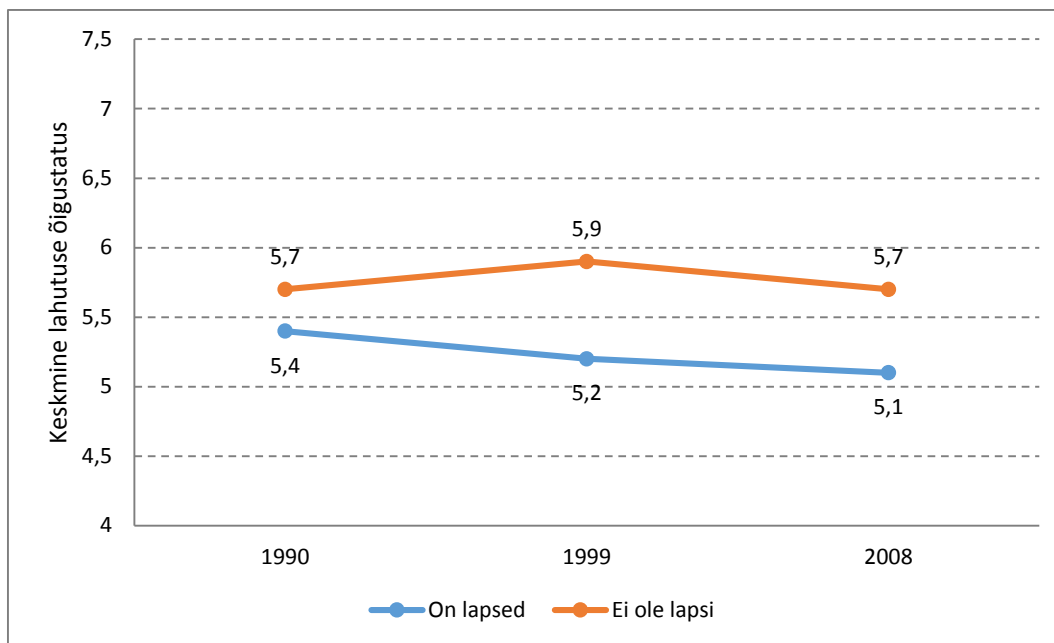

Joonis 9 Perekonnaseis ja lahutuse õigustatus. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

Uurimaks seost perekonnaseisu ja suhtumise vahel lahutusse kasutasin Kruskal-Wallise testi. Kõigil kolmel aastal erinesid hinnangud abielulahutuse õigustatusele perekonnaseisude järgi statistiliselt olulisel määral. 1990. aastal oli hii-ruut statistiku väärtuseks 15,2 ($df=5$, $p<0,01$). 1999. aastal oli hii-ruut statistik 34,0 ($df=5$, $p<0,001$) ja 2008. aastal oli see 38,7 ($df=5$, $p<0,001$).

3.6. Laste olemasolu ja lahutuse õigustatus

Järgmiseks vaatasin seda, kas laste olemasolu on seotud vastaja arvamusega lahutuse õigustatuse suhtes. Selleks, et hinnata, kuidas mõjutab laste olemasolu vastajate hoiakuid, vaatasin ainult 20-50aastaste hoiakuid. Üldiselt võib öelda (joonis 10), et need inimesed, kellel on lapsed, peavad lahutust palju vähem õigustatuks, kui ilma lasteta inimesed. Kõige õigustatumaks on lahutust pidanud lastega inimesed 1990. aastal ning peale seda on see keskmine järjest langenud. Nendel, kellel pole lapsi, on lahutuse õigustatuse keskmine 1999. aastal natukene tõusnud, aga 1990. ja 2008. aastal on olnud sama. Ka siin kasutasin seose uurimiseks Kruskal-Wallise testi ning selgus, et laste olemasolu ja lahutuse õigustatuse vahel on tulemused ainult 1999. ja 2008. aastal statistiliselt olulise erinevusega. 1999. aastal oli hii-ruut statistiku väärtuseks 11,2 ($df=1$, $p=0,001$) ning 2008. aastal oli see 11,6 ($df=1$, $p=0,001$).

Joonis 10. Lahutuse õigustatuse keskmine ja laste olemasolu. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

3.7. Laste olemasolu ja mõlema vanema olemasolu lapsel

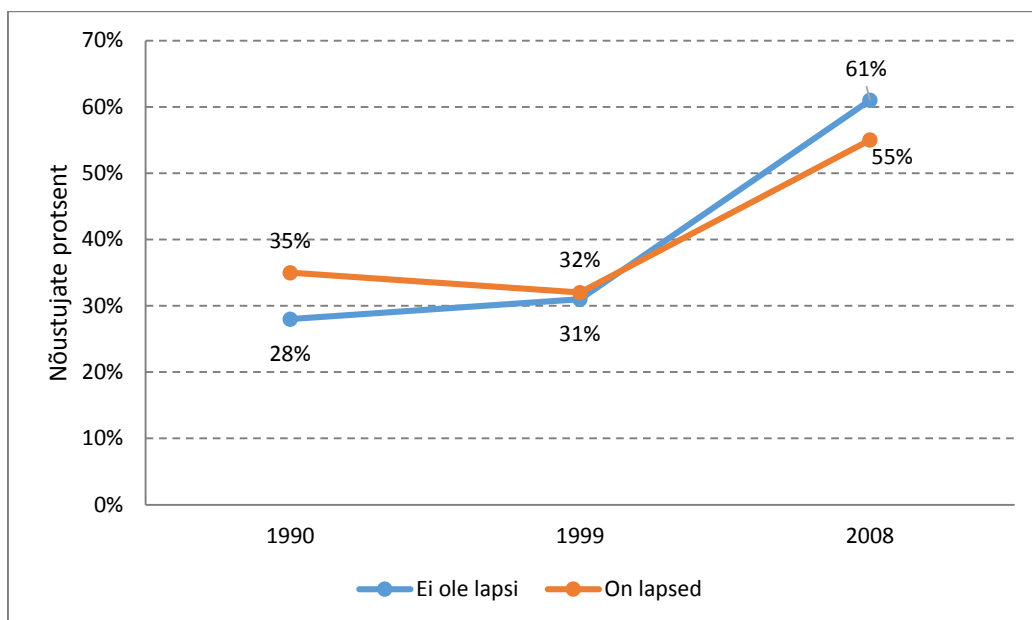
Vaadates seda, kuidas inimesed hindavad mõlema vanema olulisust lapsele on näha, et need, kellel on lapsed, peavad nii ema kui ka isa olemasolu lapse üleskasvamiseks vajalikumaks kui need, kellel lapsi pole (tabel 2). 1990. aastal on need erinevused olnud kõige väiksemad, kuid iga aastaga suurenenud. Samas on iga küsitlusega vähenenud nõustujate protsent nii nende hulgas, kellel pole lapsi kui ka nende hulgas, kellel on lapsed. Iga aastaga on suurenenud ka lastega ja lasteta inimeste arvamuste erinevus. Siin on erinevus ainult 2008. aastal statistiliselt oluline, hii-ruut statistiku väärtuseks oli siis 14,9 ($df=1$, $p<0,001$) ja Cramer'i v seosekordaja 0,100.

Tabel 2. Laste olemasolu ja vastused väitele, et laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa. Tabelis on esitatud väitega nõustujate osakaal.

	1990	1999	2008
On lapsed	99%	95%	93%
Ei ole lapsi	98%	92%	89%

Andmed: Euroopa väärtusuuring.

Vastuseid sellele, kuidas mõjutab laste olemasolu inimeste hoiakuid väitesse „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“ on näha jooniselt 11. 1990. aastal oli väitega mittenõustujaid palju rohkem kui väitega nõustujaid, kuid nõustujate protsent lastega vastajate seas oli suurem, mis tähendab, et lastega inimestel on positiivsemad hoiakud üksikemade suhtes. 1999. aastal on väitega nõustujate hulk lastega ja lasteta inimeste seas suhteliselt sarnane. Samas jälle 2008. aastal kiidab enamus inimesi heaks selle, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid seekord on lastega inimeste nõustumise protsent väiksem lasteta inimestest. See näitab, et 2008. aasta küsitluse järgi kiitsid lasteta inimesed rohkem heaks seda, kui naine tahab saada lapsi üksikemana, kuid 1990. aastal olid tulemused vastupidised. 1990. aastal ($p=0,099$) ja 1999. aastal ($p=0,806$) ei olnud lastega ja lasteta vastajate seas statistiliselt olulist erinevust, kuid 2008. aastal ($p=0,006$) oli.

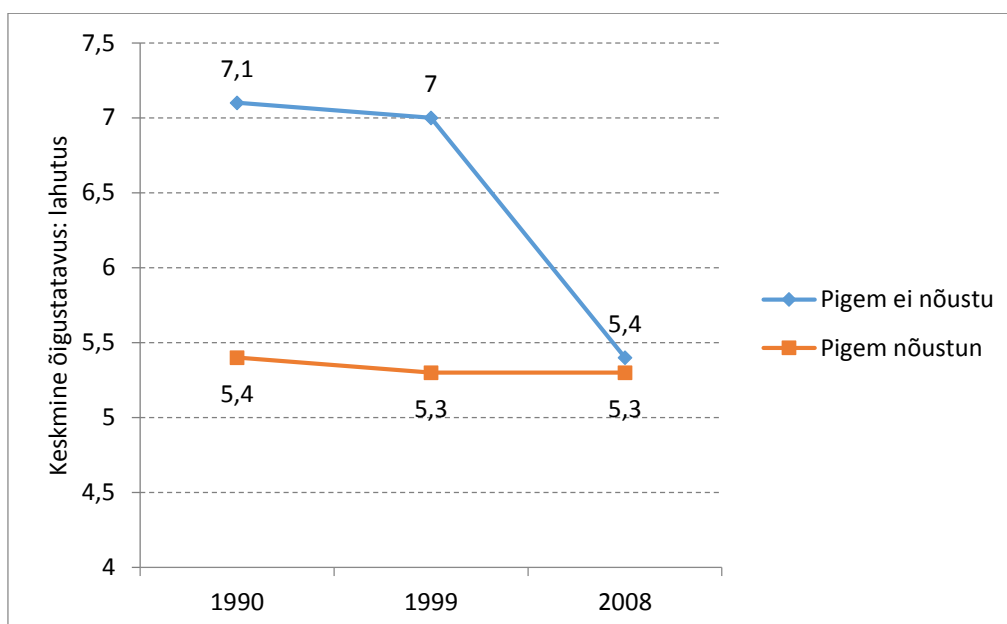

Joonis 11. Laste olemasolu ja vastused väitele, et naine võiks saada lapsi vallasemana. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

3.8. Lahutuse õigustatus ja teised hoiakud

Järgnevalt vaatasin, kas need, kes suhtuvad üksikvanematesse positiivselt, peavad lahutust rohkem õigustatuks, kui need, kes suhtuvad üksikvanemaks olemisse negatiivselt. Jooniselt 12 on näha, kuidas on ajas muutunud inimeste lahutuse õigustatavuse keskmised nendel, kes arvavad, et laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa, ning neil, kes selle väitega ei nõustu. Nende inimeste keskmised, kes selle väitega nõustuvad, on ajas püsinud suhteliselt

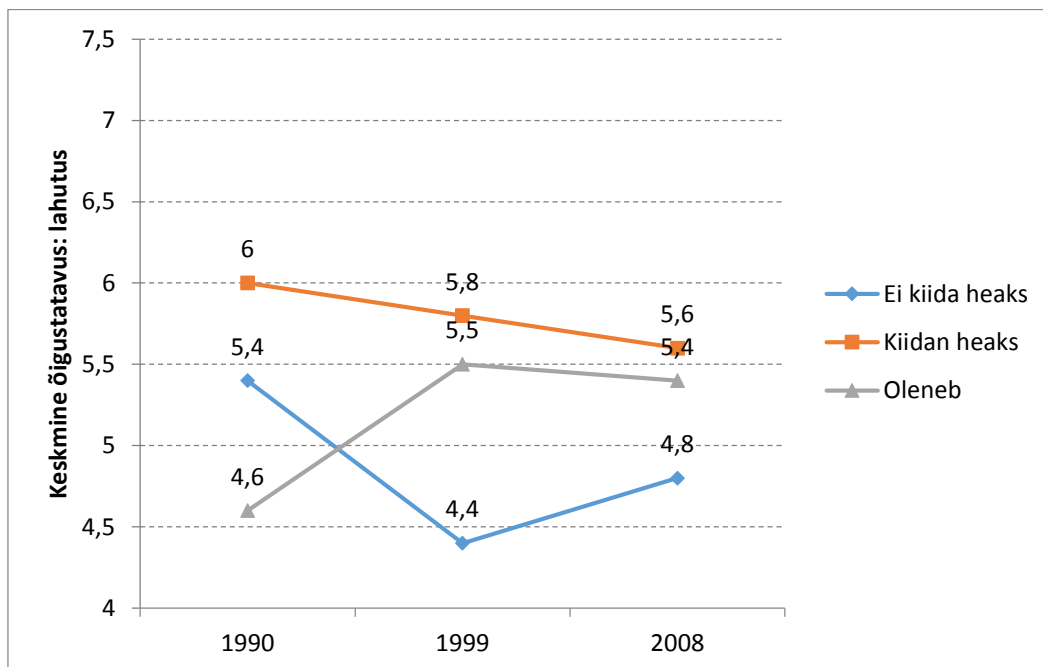
sarnased. Samas nende puhul, kes väitega pigem ei nõustu, on hinnang lahutuse õigustatusele ajaga järjest kahanenud. 1990. aastal ja 1999. aastal oli nende keskmine sarnane, kuid viimase küsitluse põhjal oli nende inimeste keskmine, kes arvavad, et laps ei vaja õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa, peaaegu samal tasemel kui neil, kes arvavad, et laps vajab mõlemat vanemat. Vastuste erinevusi võib mõjutada ka see, et väitega mittenõustujaid on palju vähem kui väitega nõustujaid. Üldiselt võib ikkagi öelda, et need, kes ei arva, et laps vajab mõlemat vanemat õnnelikuks üleskasvamiseks, peavad ka lahutust rohkem õigustatuks kui need, kes arvavad, et lapsel on parem üles kasvada nii ema kui isaga. Statistiliselt oluline erinevus on nende tunnuste vahel olnud ainult kahe viimase küsitluse kohaselt. 1999. aastal oli hii-ruut statistik 34,5 (df=9, $p<0,001$) ning 2008. aastal oli hii-ruut statistik 31,0 (df=9, $p<0,001$).

Joonis 12. Keskmine lahutuse õigustatus ja vastused väitele „Laps vajab õnnelikuks üleskasvatamiseks kodu, kus on nii isa kui ema“. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

Lahutuse õigustatavuse tunnuse keskmiste seost sellega, kas kiidetakse heaks, kui naine tahab saada last üksikuna, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega, on näha jooniselt 13. Selle tunnuse puhul on inimeste lahutuse õigustatuse keskmised ajas palju muutunud. Need, kes suhtuvad üksikemadesse positiivselt, pidasid igal aastal lahutust kõige rohkem õigustatuks, kuigi lahutuse õigustatuse keskmine langes iga küsitlusega. Väitega mittenõustujate puhul langes teise küsitluse ajal keskmine lahutuse õigustatus, kuid viimase küsitluse ajal oli see kasvanud.

Siiski mitte nii kõrgeks kui esimese küsitluse ajal. Üldiselt on muutunud inimeste arvamused ka sarnasemaks. Iga küsitluse ajal on tulemused olnud statistiliselt olulisel määral erinevad ($p < 0,001$).

Joonis 13. Keskmine lahutuse õigustatus ja vastused väitele „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“. Andmed: Euroopa väärtusuuring.

4. Arutelu

4.1. Lahutuse õigustatus

Analüüsi käigus ei leidnud kinnitust esimene hüpotees, mille kohaselt aktsepteerivad inimesed 2008. aastal lahutust rohkem kui 1990. aastal. Selgus, hoiakud lahutuste suhtes ei ole sel ajaperioodil praktiliselt muutunud. See võib tuleneda sellest, et abielulahutused on Eestis ka varasemalt populaarsed olnud (Kasearu, 2009), mida näitab see, et näiteks 1940. aastate lõpust on lahutuste arv pidevalt suurenenud ja 1980. aastatel ulatus see pooleni sõlmitud abielude arvust (Aegamööda asi kaunis, 2008). Lisaks sellele toimivad siin ilmselt kaks mehhanismi: nooremad pealekasvavad põlvkonnad ei ole oluliselt liberaalsemalt meelestatud kui vanemad põlvkonnad, samas aga tuli minu tulemustest välja, et vanemaks saades suhtutakse lahutusse negatiivsemalt.

4.2. Mõlema vanemate olemasolu lapsel

Selleks, et hinnata, kui oluliseks peetakse mõlema vanema olemasolu lapsel, analüüsisin inimeste vastuseid küsimustele „Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikus üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?“ ja „Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?“. Igal küsitluse aastal nõustub enamus inimesi väitega, et laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema. Kuna lahutus toob lapse jaoks endaga palju negatiivset kaasa (Amato ja Keith, 1991), siis tõenäoliselt sellest ka selline arvamus. Siiski on nõustujate osakaal ajaga vähenenud. Vastused teisele küsimusele on samamoodi ajaga muutunud. Kui 1990. aastal vastas enamus inimesi, et nad ei kiida heaks seda, kui naine tahab saada last üksikemana, siis 2008. aastal kiitsid umbes pooled kogu vastajatest seda heaks. Selline tulemus võib tulla sellest, et praegu on Eestis üksikvanemaid palju rohkem kui varem. Näiteks 2011. aasta rahvaloendusel selgus, et Eestis kasvab iga neljas laps üksikvanemaleibkonnas ning selline trend on Eestis süvenemas (Tõnurist, 2014). Kuna aina rohkem tekib juurde üksikvanemaleibkondi, siis võib-olla ei peeta ka enam vajalikuks, et lapsel oleks üleskasvamisel mõlemad vanemad olemas. Sellega leidis kinnitust ka teine hüpotees.

4.3. Vanus ja hoiakud

Minu uurimuses leidis kinnitust ka 3. hüpotees, mille kohaselt aktsepteerivad nooremad inimesed lahutusi rohkem. Kõige vanemas vanusegrupis olid hoiakud lahutuse suhtes kõige negatiivsemad ning samas nooremates vanusegruppides olid lahutuse õigustatuse keskmised kõrgemad. Seda tulemust kinnitavad ka varasemad uurimused, mille kohaselt noored täiskasvanud on lahutuse suhtes kõige aktsepteerivamad (Kinlaw, Gatins ja Dunlap, 2015). Vaadates, kuidas on inimeste vastused muutunud vanemaks saades 1990. aasta vanusekohortide põhjal, on näha, et kõige suurem muutus on toimunud vanusegrupis 45-54, kus lahutuse õigustatuse keskmine on langenud. Teistes vanusekohortides on need muutused olnud väiksemad ning langenud natukene.

Samamoodi leidis kinnitust ka 4. hüpotees. Analüüsidest, kuidas mõjutab vanus seda, kui oluliseks peavad inimesed, et laps kasvaks üles mõlema vanemaga selgus, et kuigi 1990. ja 1999. aastal puudus vanuse ja hoiakute vahel statistiliselt oluline erinevus, siis 2008. aastal olid erinevused juba suuremad. 2008. aastal kasvas koos vanusega väitega nõustujate osakaal, mis näitab, et peale kasvavad üksikvanemate suhtes liberaalsemad vanusekohordid, kes samal ajal ei poolda oluliselt rohkem abielulahutusi.

4.4. Perekonnaseis ja lahutuse õigustatus

Vaadates hinnanguid lahutuse õigustatuse suhtes perekonnaseisust sõltuvalt leidis kinnitust 5. hüpotees, et lahutatud või lahus elavad inimesed suhtuvad lahutustesse kõige sallivamalt. 1990. aastal pidasid lahutust teistest palju rohkem õigustatuks lahus elavad inimesed. Samas olid 1999. ja 2008. aastal lahutatud inimeste keskmised hinnangud küsimusele „Kas te arvate, et seda tuleb õigeks pidada: lahutus“ ühed kõrgematest. Sama tulemuseni, et lahutatud inimesed toetavad keskmisest enam väidet, et õnnetu abielu tuleks lahutada, on jõutud ka varem (Kasearu, 2009; Stalder, 2011). Peale selle olid neil kahel aastal kõrged vallaliste inimeste keskmised hinnangud lahutuse õigustatusele ning 1999. aastal oli teistest kõrgem ka vabas kooselus elavate inimeste hinnangud. See tulemus läheb samamoodi kokku varasemate uurimustega, kus selgus samamoodi, et vabas kooselus elavad inimesed on lahutuse suhtes sallivamad (Axinn ja Barber, 1997). Seda, miks vallalised peavad lahutust nii õigustatuks võib seletada näiteks sellega, et vallalised on pereväärtuste osas liberaalsemad (Kasearu, 2009), mistõttu nad võivad olla aktsepteerivamad erinevate perevormide suhtes.

See, miks erinevas perekonnaseisus inimeste hoiakud ajas nii palju muutunud on, võib seletada muutustega ühiskonnas. Näiteks on abielus inimeste keskmine lahutuse õigustatus ajaga järjest langenud. Kuna nõukogude ajal abielluti ka lihtsalt majanduslikel põhjustel (Hansson, 2000), siis võis olla ka rohkem seda, et see abielu pole nii õnnelik. Seega võisid abielus inimesed lahutust rohkem õigustatuks pidada. Samas viimase küsitluse ajal oli vähenenud majanduslikel põhjustel abiellumine (Järviste, Kasearu ja Reinomägi, 2008) ning seega pidasid inimesed abielu püsijäämist võib-olla olulisemaks, kuna abielluti rohkem teistel põhjustel.

4.5. Laste olemasolu ja hoiakud

Samamoodi nagu vanus ja perekonnaseis mõjutavad inimeste hoiakuid lahutusse, mõjutab hoiakuid ka laste olemasolu. Tulemustes leidis kinnitust 6. hüpotees, mille kohaselt lastega inimesed peavad aastatel 1990-2008 lahutust vähem õigustatuks kui lasteta inimesed. Siiski on lastega vastajate seas lahutuse aktsepteerimine ajaga järjest kahanenud, samas kui lasteta vastajate keskmine oli 1990. ja 2008. aastal sama, kuid 1999. aastal natukene kõrgem. See, et lastega inimesed peavad lahutust vähem õigustatuks läheb kokku tulemustega varasematest uurimustest (Whitton jt, 2013; Andersson, 2016), kus jõuti samamoodi järeldusele, et lastega inimesed on lahutuse suhtes vähem aktsepteerivad. Seda põhjustab tõenäoliselt see, et tihti toob lahutus endaga lapse jaoks palju negatiivset kaasa (Amato ja Keith, 1991) ning lastega paarid muretsevad, kuidas lahutus ja uuesti abiellumine võib lapsi mõjutada, ja seega üritavad pigem enda probleeme teistmoodi ära lahendada (Whitton jt, 2013).

Samamoodi leidis kinnitust ka 7. hüpotees, mille kohaselt lastega inimesed arvavad rohkem, et lapsel on vaja üleskasvamiseks mõlemat vanemat kui lasteta inimesed. Vaadates seda, kuidas mõjutab laste olemasolu inimeste vastuseid küsimustele „Kui väidetakse, et laps vajab õnnelikuks üleskasvatamiseks kodu, kus on nii isa kui ema, kas Te kaldute nõustuma või mitte nõustuma?“ ja Kas Te kiidate selle heaks või ei kiida, kui naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega?“, siis peavad lastega inimesed nii ema kui isa olemasolu olulisemaks kui ilma lasteta inimesed. Samamoodi kiidavad viimase küsitluse kohaselt lastega inimesed vähem heaks seda, kui naine tahab saada lapsi üksikemana, kuigi 1990. aastal oli see tulemus vastupidine. Mitmed uurimused on näidanud, et lahutus on lapse jaoks väga stressirohke ning võib tekitada arenguhäireid (Hetherington, 1981; Kim, 2011). Lisaks sellele on ühe vanemaga peredes suurem vaesusmäär, vähem võimalusi huvitegevusteks ning vaba aja

veetmiseks (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Kuna Eestis on suur hulk kõigist alla 18aastaste lastega leibkondadest üksikvanemaleibkonnad (Tõnurist, 2014), siis suur hulk lastega vastajatest võivad olla neid probleeme enda elus kogenud ning seega arvavad lastega inimesed rohkem, et lapsel on vaja nii ema kui ka isa.

4.6. Lahutuse õigustatus ja teised hoiakud

Viimaseks analüüsisin lahutuse õigustatavuse seost sellega, kuidas inimesed on vastanud mõlema vanema olemasolu puudutavale küsimusele. Analüüs kinnitas kõige viimast hüpoteesi, mille kohaselt inimesed, kelle arvates pole lapsel mõlemat vanemat üleskasvamiseks vaja, on lahutuse suhtes ka positiivsemalt meelestatud. Need inimesed, kes ei nõustu väitega, et laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa, aktsepteerisid 1990. ja 1999. aasta küsitluste kohaselt lahutust palju rohkem kui need, kes väitega nõustusid. Samas viimase küsitluse kohaselt olid mõlema grupi lahutuse õigustatavuse keskmised madalamad kui varem ning juba suhteliselt sarnased. Samamoodi vaadates vastuseid väitele „Naine tahab saada last vallasemana, kuid ei taha püsivaid suhteid mehega“ võib öelda, et igal aastal on peavad lahutust kõige rohkem õigustatuks need inimesed, kes kiidavad heaks seda, et naine tahab saada last üksikvanemana. Nende inimeste lahutuse õigustatavuse keskmine aga, kes ei kiida antud väidet heaks, on teise küsitluse ajal langenud, aga viimase küsitluse ajal uuesti natukene tõusnud.

Põhjus, miks see nii on, võib tulla sellest, et varem olid paljud sotsiaalsed hüved kättesaadavad vaid juriidilises abielus olevatele inimestele (Hansson, 2000), mistõttu oli lapse saamiseks kasulikum abielluda. Kuid kui abielu ei toiminud, oli lahutamine rohkem aktsepteeritavam. Samas nüüd on see asendumas normiga, et kui õiget partnerit ei leia, siis lihtsalt ei abiellu (Kasearu, 2009) ning saadakse lihtsalt laps ilma mehega koos elamata. Siiski võib tulemusi mõjutada ka see, et üldiselt on väitega „Laps vajab õnnelikuks üleskasvatamiseks kodu, kus on nii isa kui ema“ mittenõustuvate inimeste arv suhteliselt väike võrreldes nõustujate arvuga. Kuna mittenõustujaid on väga vähe, siis võib valim olla liiga väike selleks, et saada sealt usaldusväärne tulemus.

Antud bakalaureusetöös selgus, et kuigi inimesed ei ole aja jooksul lahutuste suhtes sallivamaks muutunud, on nad siiski muutunud sallivamaks üksikvanemate suhtes. Selliste hoiakute taustal võib oletada, et abiellumist hakatakse senisest veelgi enam läbi mõtlema ning vabas kooselus elavate inimeste osakaal võib veelgi suurenedada. See tähendab aga, et vabast kooselust sündinud

laste arv suureneb samuti. Lisaks sellele suureneb tõenäoliselt ka üksikvanemate arv, kuna üksikvanemluse suhtes ollakse positiivsemalt meelestatud ja võib-olla hakatakse lihtsamini tegema otsuseid, mille tagajärjeks on üksikvanemaks jäämine. Antud tulemus on sotsiaaltöös ja sotsiaalpoliitikas oluline, kuna see aitab ennetada probleeme, mis ühiskonnas võivad tekkida. Kui vabas kooselus elavaid inimesi tekib juurde, siis muudab see juriidilises mõttes keerulisemaks perekondade iseloomustamise. Kui ema ja isa on abielus, siis märgitakse abikaasa kohe lapse isaks (Perekonnaseadus, 2009). Samas kui vanemad pole enda kooselu registreerinud või abiellunud, siis peab isa täitma spetsiaalse isaduse omaksvõtu avalduse ning ka ema peab selleks nõusoleku andma (Perekonnaseisutoimingute seadus, 2009). Selle tõttu võib tekkida olukord, kus isa jääb üldse märkimata ning seega on ema kirjas üksikvanemana.

Üksikvanemate arvu suurenedes peab riik hakkama mõtlema rohkem sellele, kuidas tagada üksikvanematele piisav toetus. Lisaks sellele on oluline mõelda ka selle peale, kuidas aidata üksikvanemaid, kellel pole piisavalt raha, et lapsi lasteaeda või lastehoidu panna. Sotsiaaltöös on oluline teada, kuidas inimeste hoiakud on muutunud ja kuidas need veel tulevikus võivad muutuda, et probleeme ette näha. Hoiakute teadmine aitab kaasa ka nõustamise arendamisele. Näiteks teades, et inimesed muutuvad üksikvanemate suhtes aina sallivamaks, saavad sotsiaaltöötajad pöörata veel enam tähelepanu sellele, et teavitada inimesi rohkem sellega kaasnevatest tagajärgedest ning selle läbi panna neid võib-olla rohkem mõtlema enne otsuste tegemist.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö uurimiseesmärgiks oli teada saada, kuidas on Eestis muutunud hoiakud abielulahutuse suhtes lähtuvalt ajast, vanusest, perekonnaseisust ja laste olemasolust. Lisaks sellele uurisin, kuidas on muutunud samadest teguritest lähtuvalt inimeste hoiakud selle suhtes, kui oluliseks peetakse lapse jaoks mõlema vanema olemasolu. Uurimuse aluseks olevad andmed sain Euroopa väärtusuuringust ning analüüsisin ainult Eesti andmeid. Eestis on antud uurimust läbi viidud ainult kolmel aastal: 1990, 1999 ja 2008.

Analüüsist selgus, et kuigi kõikide aastate küsitluste kohaselt oli keskmine lahutuse õigustatus suhteliselt sarnane, siis ajas erinesid inimeste hoiakud selles osas, kui oluliseks peeti mõlema vanema olemasolu lapsel. Kuigi jätkuvalt peetakse nii ema kui isa olemasolu lapse üleskasvamisel oluliseks, siis selgus ikkagi statistiliselt oluline seos aja ja hoiaku suhtes. 2008. aastal ei peetud nii ema kui isa olemasolu lapse õnnelikuks üleskasvamiseks nii oluliseks kui 1990. aastal. Lisaks sellele kiideti 2008. aastal võrreldes 1990. aastaga rohkem heaks seda, kui naine tahab saada last üksikemana.

Analüüsides vanuse ja hoiakute seost selgus, et nooremad inimesed aktsepteerisid lahutust rohkem kui vanemad ning vanemad inimesed nõustusid rohkem sellega, et lapsel on vaja õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa kui nooremad inimesed. Lisaks sellele selgus oluline seos perekonnaseisu ja abielulahutuse aktsepteeritavuse vahel ning tuli välja, et lahutatud ja lahus inimesed aktsepteerivad teistest rohkem lahutust.

Vaadates erinevusi lastega ja lasteta inimeste hoiakutes, siis tuli välja, et lastega inimesed pidasid 1999. ja 2008. aastal lahutust vähem õigustatuks kui lasteta inimesed. Lisaks sellele arvasid lastega inimesed rohkem, et lapsel on vaja õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui ka isa, ning viimase küsitluse kohaselt kiitsid lastega inimesed vähem heaks seda, kui naine tahab saada last üksikemana. Lahutuse õigustatuse ja hoiaku, et lapsel on vaja mõlemat vanemat, vahel oli samamoodi enamasti seos. Need, kes kiitsid üksikvanemaks olemist heaks, olid lahutuse suhtes sallivamad kui need, kes arvasid, et naine ei tohiks saada last vallasemana ning lapsel on vaja nii ema kui ka isa.

Kasutatud kirjandus

Abielud ja lahutused. (2015). Statistikaamet. <http://www.stat.ee/34272/> 22.02.2016

Aegamööda asi kaunis. Statistikalimik. (2008). Tallinn: Statistikaamet.

Ainsaar, M. (1997). *Eesti rahvastik Taani hindamisraamatust tänapäevani.* Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Albarracin, D., Johnson, B.T., Zanna, M.P., Kumkale, G.T. (2005). Attitudes: Introduction and scope. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 3-20). USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Amato, P.R. (1988). Parental divorce and attitudes toward marriage and family life. *Journal of Marriage and Family*, 50(2), 453-461.

Amato, P R., & Keith, B. (1991). Consequences of parental divorce for children's well-being: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.

Andersson, L. (2016). Gender, family life course and attitudes towards divorce in Sweden. *Acta Sociologia*, 59(1), 51-67.

Axinn, W.G., Barber, J.S. (1997). Living Arrangements and Family Formation Attitudes in Early Adulthood. *Journal of Marriage and Famil*, 59(3), 595-611.

Brinol, P., Petty, R.E. (2005). Individual differences in attitude change. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 575-616). USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Eesti statistika aastaraamat. 2015. Statistical Yearbook of Estonia. (2015). K. Pöder (toim.). Tallinn: Statistikaamet.

European Values Study. (i.a.). <http://www.gesis.org/en/services/data-analysis/survey-data/european-values-study/> 29.01.2016.

- Fabrigar, L.R., MacDonald, T.K., Wegener, D.T. (2005). The structure of attitudes. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 79-124). USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fisher, B., Alberti, R. (2010). *Kui suhe lõpeb: kuidas lahutusest toibuda*. Tallinn: Tänapäev.
- Gelissen, J. P. T. M. (2003). Cross-national differences in public consent to divorce: effects of cultural, structural and compositional factors. W. Arts, L.C.H.M. Halman, J.A.P. Hagenaars (toim.). *The Cultural Diversity of European Unity: Findings, Explanations and Reflections from the European Values Study* (lk 339–370).
- Hansson, L. (2000). Muutuv perekond Eestis ja Euroopas. R. Vetik (toim.). *Eesti Inimarengu aruanne 2000* (lk 42-48).
- Hetherington, E.M. (1981). Children and divorce. R.W. Henderson (toim.). *Parent-child interaction. Theory, Research, and Prospects* (lk 33-58). USA: Academic Press.
- Households and families. (2016). United Nations Statistics Division. <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/fam/fammethods.htm> 31.05.2016
- Jaccard, J., Blanton, H. (2005). The origins and structure of behaviour: conceptualizing behaviour in attitude research. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 125-173). USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Järviste, L., Kasearhüri-soou, K., Reinomägi, R. (2008). *Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud*. EV Sotsiaalministeeriumi Toimetised nr. 4/2008.
- Jürisoo, K. (2007). *Kooselupaaride nägemus abielust*. Tartu Ülikool, bakalaureusetöö.
- Kapinus, C.A., Flowers, D.R. (2008). An examination of gender differences in attitudes toward divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, 49(3-4), 239-257.
- Kapinus, C.A., Pellerin, L.A. (2008). The influence of parents' religious practices on young adults' divorce attitudes. *Social Science Research*, 37(3), 801-814.

Kasearu, K. (2003). Kooseluvormi eelistused ja kavandatav pereloomeline käitumine. D. Kutsar (toim.). *Millist perekonnapoliitikat me vajame?* (lk 38-70). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Kasearu, K. (2008). Vaba kooselu Eestis ja Euroopas - kas eestlased eelistavad vaba kooselu abielule materiaalsel põhjustel? M. Ainsaar, D. Kutsar (toim.). *Eesti Euroopa võrdlustes* (lk 19-34). EV Sotsiaalministeerium: EV Sotsiaalministeerium.

Kasearu, K. (2009). *Muutuvad pereväärtused muutuvast Eestis*. Tallinn: Rahvastikuministri büroo. <http://www.andmemasin.eu/reports/failid/661-muutuvad-perevaartused-muutuvast-eestis.pdf> 27.10.2015.

Kim, H.S. (2011). Consequences of parental divorce for children development. *American Sociological Review*. 76(3), 487-511.

Kinlaw, C.R., Gatins, D., Dunlap, L.L. (2015). Differences in views of family life according to age, gender, and parental marital status. *Journal of Divorce and Remarriage*, 56(7), 517-534.

Lastetoetuste seadus. (RT I 1994, 13, 232). <https://www.riigiteataja.ee/akt/28647> 14.04.2016.

Mahay, J., Lewin, A.C. (2007). Age and the desire to marry. *Journal of Family Issues*, 28(5), 706-723.

Marsh, K.L., Wallace, H.M. (2005). The influence of attitudes on beliefs: formation and change. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 369-396). USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Olson, J.M., Stone, J. (2005). The influence of behaviour on attitudes. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 223-272). USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Perekonnaseadus. (RT I 2009, 60, 395). <https://www.riigiteataja.ee/akt/13240237> 30.05.2016

Perekonnaseisutoimingute seadus. (RT I 2009, 30, 177). <https://www.riigiteataja.ee/akt/13187194> 30.05.2016

- Rahno, J. (2011). Eestlaste sündimus suureneb. Statistikaameti ajaveeb. <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/valjaspool-abielu-sundinud-lapsed/> 29.05.2016
- Raudsepp, M., Tart, I., Heinla, E. (2013). Post-Socialist Dynamics of Value Patterns in Estonia. *Studies of Transition States and Societies*, 5(2), 35–52.
- Riiklike peretoetuste seadus. (RT I 2001, 95, 587). <https://www.riigiteataja.ee/akt/27376> 14.04.2016.
- Rootalu, K. (2008). Abielulahutuse tagajärjed ja suhtumine lahutustesse Euroopas. M. Ainsaar, D. Kutsar (toim.). *Eesti Euroopa võrdlustes* (lk. 35-48). EV Sotsiaalministeerium: EV Sotsiaalministeerium.
- Sinisaar, H., Tammpuu, P. (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. *Sotsiaalministeeriumi toimetised. Poliitikaanalüüs (4/2009)*. Tallinn.
- Stalder, D.R. (2011). The role of dissonance, social comparison, and marital status in thinking about divorce. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(3), 302-323.
- Stokes, C.E., Ellison, C.G. (2010). Religion and attitudes toward divorce laws among U:S: adults. *Journal of Family Issues*, 31(10), 1279-1304.
- Thornton, A. (1985). Changing attitudes toward separation and divorce: Causes and consequences. *American Journal of Sociology*. 90(4), 856-872.
- Tiit, E.-M. (2003). Eesti pere areng XX sajandi lõpus ja XXI sajandi alguses. D. Kutsar (toim.). *Millist perekonnapoliitikat me vajame?* (lk 12-26). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Tõnurist, A. (2014). *Üksikvanematest Eestis*. Statistikaameti ajaveeb. <https://statistikaamet.wordpress.com/2014/01/30/üksikvanematest-eestis/> 12.03.2016.
- Wallerstein, J.S., Kelly, J.B. (1974). The effects of parental divorce: The adolescent experience. E.J. Anthony, C. Koupernik (toim.). *The Child in His Family. Vol. 3, Children at Psychiatric Risk* (211-236). New York: Wiley.

Whitton, S.W., Stanley, S.M., Markman H.J., Johnson, C.A. (2013). Attitudes toward divorce, commitment and divorce proneness in first marriages and remarriages. *Journal of Marriage and Family*, 75(2), 276-287.

Wyer, Jr, R.S., Albarracin, D. (2005). Belief formation, organization, and change: cognitive and motivational influences. D. Albarracin, B.T. Johnson, M.P. Zanna, G.T. Kumkale (toim.). *Handbook of attitudes* (lk 273-322). USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helen Joost,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Abielulahutuse aktsepteeritavus Eestis: muutused 1990-2008 ja selle seosed perekonnaseisu ja perekonnahoiakutega.” mille juhendaja on Kadri Rootalu,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2016